

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Söz Edimleri Kuramı ve Etik

PAUL RICOEUR

ASA

RACQUETBALLS
FOR
ZONES

18

Söz Edimleri Kuramı
ve Etik
PAUL RICOEUR

1913'te Valece'ta dünyaya geldi. Sorbonne'da okudu, Fransız refleksif düşüncesi üzerine master yaptı. II. Dünya Şavaşı süresince tutuklu kaldı. Bu arada Husserl'den çeviriler yaptı. 1948'de Strasburg üniversitesi Felsefe Tarihi Kürsüsüne geçti. 1990'lara kadar Chicago'da bulundu.

© Asa Kitabevi 2000
Atakan Altınörs

© Her hakkı saklıdır.
Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Asa Kitabevi: 18

ISBN 975-8149-14-8
Bursa 200

İç düzen & Kapak:
Verka (224) 223 72.05

Baskı & Cilt:
Özal Matbaası

Söz Edimleri Kuramı ve Etik

PAUL RICOEUR

Sunuş ve Çeviri:
Atakan ALTINÖRS

ASA

Ünlü Cd. Sönmez İş Sarayı, No: 20

Bursa

Tel: (0 224) 220 40 74

Faks: (0 224) 223 93 20

İçindekiler

Önsöz 7

Sunuş:

Analitik Felsefe ve Etik 9

**Söz Edimleri Kuramının Genel Etik Teorisi Açısından
Sonuçları 25**

Ekler

Yaşamöyküsü 57

Yayın Listesi 59

Terimler Konusunda Açıklamalar 63

Dizin 70

Önsöz

Ricoeur'ün çevirisini sunduğumuz metni, çerçevesinin Austin tarafından oluşturulmasının ardından Searle'ün eleştirileri ve katkılarıyla geliştirdiği “söz edimleri [*speech acts*]” adıyla bilinen dil felsefesi kuramının, etik, hukuk ve dil felsefesi açısından doğurduğu sonuçların tartışıldığı bir toplantıda sunduğu bildiri metnidir. Austin'in *How to do Things with Words* ve Searle'ün *Speech Acts* adlı çalışmalarının yayımlanmasının ardından söz edimleri kuramı, bir yandan Chomsky'nin “doğustancı gramer” teorisinin dil felsefesi ve kuramsal dilbilim alanlarındaki araştırmacılar arasındaki saygınlığını gölgelemeye başlar; diğer yandan ise, özellikle etik ve hukuk felsefesi alanlarında, yüzyılın son çeyreğinde çığır açıcı bir etki yaratır. Bu etkinin etikteki sınırlarını çizme denemelerinden birisi olan Ricoeur'ün metni, *Théorie des Actes de Langage, Ethique et Droit** başlığıyla yayımlanan derleme içinde yer almaktadır.

“Söz edimleri kuramı ve etik” kısa başlığıyla sunduğumuz bu metinde Ricoeur, “çözümleyici” bir yaklaşım sergilemektedir. Bu yazısında Ricoeur, söz edimleri kuramının başlangıcından 1980'li yıllara kadar uğradığı dönüşümlerdeki ana durakların yanı sıra, Rousseau ve Kant tarafından tematize edilen “sözleşme kuramı”nın bir uzantısı olarak Rawls'ın adalet kuramının genel çizgilerini de özetlemektedir.

* AMSELEK, P. (Ed.), *Théorie des Actes de Langage, Ethique et Droit*, P.U.F., Paris, 1986.

Konu ile ilgilenen gerçek bir uzmanlar topluluğu önünde sunulmak üzere kaleme alınmış olmasından dolayı, okuru bir hayli “konsantre” bir metin beklemektedir. Bu “konsantre” metni çözümlemede okuyucuya kılavuzluk edebileceğini düşündüğüm bir sunuş yazısını ve metinde geçen dil felsefesi terimlerinin açıklandığı bir terim dağarcığını metne ekledim. Ayrıca, ülkemizde adı henüz anılmaya başlanan Ricoeur hakkında bilgilendirici yaşamöyküsü ve yayın seçkisi bölümlerini de metne eklemeyi uygun buldum.

Sonucunun pek “ticarî” olmayacağını bile bile çalışmamı yayımlayan Asa Yayınevi sahibi sayın Mecit Bilgin’e ve çeviri izni veren sayın Paul Ricoeur’e teşekkürlerimle...

Atakan ALTINÖRS

Bursa, 2000

Sunuş:

Analitik Felsefe ve Etik

Yirminci yüzyıl, dil problemleri üzerine daha önceki çağlarda yapılmış çalışmaları gölgede bırakan bir dönemdir. Bunun en önemli nedeni, kuşkusuz, felsefe tarihindeki belli başlı geleneklerden birisi olan “analitik felsefe” geleneğinin bu dönemde ortaya çıkmış olmasıdır. Aslında, zaman zaman birbiriyle uzlaşmaz zıtlıklar taşıyan anlayışları içinde barındıran analitik gelenek, düşüncelerin çözümlenmesinin dilin çözümlenmesiyle özdeş olduğu savından hareket etmektedir. Çözümleyici geleneğin filozofları, dil eleştirisi merkezli felsefe anlayışlarını, “metafizik” ya da “spekülatif” diye nitelendirdikleri geleneksel felsefedeki düşünceleri irdelemenin biricik yolu olarak sunmaktadır. Bu anlayış en özlü ifadesini Reichenbach’ın şu sözünde bulmaktadır: “Yanlışın eleştirisi, dilin eleştirisiyle başlar.”¹

Analitik felsefe, geleneksel metafiziğin kapalı, bilmesinlerci, retoriğe yer veren, metaforlarla bezeli diline karşılık, saydam, nesnel ve doğrulanabilir bir dil kullanmayı filozofların başlıca sorumluluğu olarak görmektedir. Dilin doğası gereği düşünceleri biçim bozumuna uğrattığını savunan analitikçiler, düşünceleri “öznelerarası” kılan başka bir gerece sahip olmadığımızdan dolayı, dili yetkin bir biçimde kullanmanın önemine dikkat çekmektedir.

¹ REICHENBACH, H., *Bilimsel Felsefenin Doğuşu*, s.12.

Analitik felsefe, büyük oranda Frege ve Russell'ın çalışmaları üzerinde temellenmektedir. Bu iki filozof, yirminci yüzyılın başlarında aritmetiğin temelleri üzerinde çalıştıkları sırada, kimi matematiksel kavramların doğurduğu felsefi güçlükleri çözmek için bir dizi dil felsefesi araştırmasına girişmişlerdir. Bu güçlükler özellikle “doğruluk” sorunu çevresinde düğümlenmektedir. Yirminci yüzyılın başlangıcından II. Dünya Savaşı'na kadar geçen bir zaman kesitini kapsayan dönemi, dil problemlerine “doğrulama” konusu çerçevesinde çözüm arayan mantıkçı-pozitivist çözümleme geleneği karakterize etmektedir. Russell, Ayer, (I. dönemindeki) Wittgenstein ve Viyana Çevresi üyeleri, saptayıcı ya da betimleyici tümceleri özel bir dikkate değer bularak, olgusal bildirimleri açıklamaya yönelik bir anlam kuramı geliştirmeye çalışmaktadır. Mantıkçı-pozitivistler, bunun sonucunda, başka türden anlamlı ifadeleri açıklama gücünden yoksun bir çözüm ortaya koymaktadır. Anlamlı önermeleri öyle olmayanlardan ayırmak ve bu yolla bilimlerden ve felsefeden metafiziği elemek için kullandıkları ölçüt “doğrulanabilirlik ölçütü” ve bununla bağlantılı olan doğruluk kuramları ise “doğruluğun uygunluk kuramı” adıyla anılmaktadır.

Yüzyılın ikinci yarısında üretilmiş görüşler ise, özellikle dil ile insan davranışları arasındaki ilişkiyi ele alarak, anlam sorunu için dilin kullanımından hareket eden çözümler ortaya koymayı denemektedir. Bu yaklaşımın Austin, Searle, Strawson gibi temsilcileri, neo-pozitivistlerin tersine, olgusal bildirimlerin dışında kalan dilsel ifadeleri de kapsayacak bir kuram oluşturmaya çalışmaktadır. Böylece, analitik felsefede birbirine rakip iki ana akımın varlığından söz etmek olanaklıdır: Olgusal bildirimler dışında kalan sözcelemlerin anlam araştırması açısından ele alınması gerektiğine inanmayan ve incelemelerini önermeler ile sınırlayan mantıkçı-pozitivizm ve bunun tersini savlayan gündelik dilci filozoflar.

Analitik felsefenin her iki döneminde de –ve hemen hemen her temsilcisinde– “moral ifadeler”in ele alındığı görülmektedir. Çoğunlukla dilsel düzlemi aşamamış olsa bile, çözümleyici geleneğe daima etiğe yönelik bir ilgi eşlik etmektedir. Ancak bu ilginin mantıkçı-pozitivist dönemde, gündelik dilci felsefeye

oranla, etik açısından bir hayli “negatif” sonuçlar içerdiği saptanmaktadır. Bir başka deyişle, gündelik dilci çözümleme, etik ile ilişkilendirme olanakları bakımından daha elverişli içerimlere sahiptir. Böylece, analitik felsefe ile etik arasındaki ilişkileri betimlemek için bu iki tarihsel evreyi birbiriyle karşılaştıracamız.

-I-

Mantıkçı-pozitivist döneminde, analitik felsefenin etiğe karşı negatif bir yaklaşım içinde olduğunu yukarıda belirtmiştik. Bu, iki temel nedene dayanmaktadır: İlki, mantıkçı-pozitivizmin içinde filizlendiği empirist geleneğin kurucularından biri olan Hume’un, moral sorunların sağın bir bilgisel etkinliğin nesnesi olamayacağı biçimindeki yargısıdır. Hume, *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma* adlı yapıtındaki “moral bilimi ve eleştiri, anlama yetisinin uygun objeleri olmaktan çok, beğeni ve duygu objeleridir”² sözüyle belirttiği gibi, moral açıklamalara sakınlı yaklaşmaktadır. Zira ona göre “nicelik ve sayının, bilginin ve tanıtlamanın biricik uygun objeleri oldukları güvenle söylenebilir”³. İkinci neden ise, mantıkçı-pozitivistlerin, bilimlerden ve felsefeden metafiziği elemek üzere kullandıkları “doğrulama ilkesi”dir. Bu ilke, sahte önermeleri [*pseudo-propositions*] sahici önermelerden ayırt etmek için başvurdukları bir ölçüt olarak “doğrulanabilirlik [*verifiability*] ölçütü” adıyla bilinmektedir. Mantıkçı-pozitivistler, doğrulanabilirlik ölçütü ile, herhangi bir olgusal içeriğe, gerçeklik tarzında var olan bir “gönderge [*reference*]”ye sahip olmadığı halde bir bilişi [*information*] aktarma iddiasıyla ortaya atılan ve “-dır [*is*]” koşacı taşıyan bir bildirim [*statement*] görünümüne bürünmüş dilsel anlatımları, “sahte önerme [*pseudo-proposition*]” olarak nitelendirmektedir. Onlara göre –analitik olarak doğru olan matematiksel ve mantıksal ilkeler dışında– bir dilsel ifadenin anlam [*meaning*] taşıyabilmesinin yolu onun doğrulanabilir olmasından, yani göndermede bulunduğu [*to refere*] olgu durumu hakkındaki önerme içeriğinin o durumla karşılaştırılma-

² HUME, D., *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma* s.135.

³ Ibid, s.134.

sından geçmektedir. Bu işlem, o ifadenin doğruluk denetlemesidir. Mantıkçı-pozitivist geleneğe göre, bu denetleme işlemiyle doğru ya da yanlış değerlerinden biri verilemeyen önermeler, “anlamsız”, “metafizik”, “sahte” sayılmalı ya da olsa olsa “duygusal [*emotive*]” bir anlama [*sens*] sahip oldukları söylenmelidir. Sonuçta, teolojik, estetik vb. yargılar gibi moral yargıların da bu düzeyde kaldığını düşünmektedirler.

Mantıkçı-pozitivizmin, felsefe tarihindeki “aşırı-spekülatif” düşüncelere ve dilin mantığının zorlanmasına yönelik eleştirisindeki haklılık payını ve bilimsel bilginin yapısına ilişkin açıklamalarının başarısını bir yana bırakarak etik konusundaki olumsuz kavrayışını eleştirebiliriz. Bu kavrayışın bir indirgenmeden, felsefe etkinliğinin “dilsel çözümlemeler”e indirgenmesinden kaynaklandığı açıktır. Bunun sonucunda “etik”ten anladıkları şey, “moral yargılar”ın, yani bir takım dilsel ifadelerin çözümlenmesi olmaktadır. Bu tanım, temelleri Moore tarafından atılmış ve Hare, Frankena gibi temsilcileri tarafından tematize edilmiş olan “metaetik” yöntemin ana argümanını oluşturmaktadır. *Principia Ethica* (1903) adlı yapıtında Moore, etikteki dilsel çözümleme yönteminin ilk uygulamalarını gerçekleştirmektedir. “Metaetik” terimini ilk kullanan ise, “The Analysis of Moral Judgement” (1949) adlı makalesinde Ayer olmuştur⁴. Ayer’in sınırlarını, moral kavramların ve yargıların çözümlenmesi olarak çizdiği ve “metaetik” olarak adlandırdığı yöntemi, “ahlâk dilinin mantıksal incelemesi” biçiminde tanımlayan Hare de *Language of Morals* (1952) adlı yapıtında kullanmaktadır.

Ayer *Dil, Doğruluk ve Mantık* (1936) adlı yapıtında, dilsel analizin konusu olabilecek moral yargıları dört grupta toplamaktadır: “1) Moral terimlerin tanımlarını anlatan önermeler ya da belli tanımların anlamlılığı ya da olabilirliği üzerine yargılar; 2) Moral deney olaylarını ve bunların nedenlerini betimleyen önermeler; 3) Moral erdem üzerine öğütler; 4) Gerçekteki moral yargılar”⁵. Ayer’in bu sınıflamasındaki dördüncü grubun, belirli

⁴ POYRAZ, H., *Dil ve Ahlâk*, s.24.

⁵ AYER, A.J., *Dil, Doğruluk ve Mantık*, s.80.

ahlâkları oluşturan gereklilik yargılarını kapsadığı görülmektedir. Bir başka deyişle bunlar ahlâksal değer yargılarıdır. Diğer üç grup ise şöyle örneklendirilebilir: 1) Anglo-sakson metaetikler; 2) Kuçuradi'nin "eylem" in felsefi bilgisini üretme etkinliği olarak etik görüşü⁶; 3) Yedi Bilgeler'in öğütleri gibi normatif ahlâk öğretileri. Ayer, yaptığı sınıflamadaki birinci grubun "moral felsefe"yi oluşturduğunu belirtmektedir⁷. Zira, ona göre diğer gruplarda yer alan dilsel ifadeler önerme değildir⁸; bunlar bir dilsel ifadenin önerme sayılması için *conditio sine qua non* olan "-dır [is]" koşacı yerine "gerekir [ought]" koşacıyla kurulmuştur.

Reichenbach da, *Bilimsel Felsefenin Doğuşu* (1931) adlı yapıtının bir bölümünü, "etik yargılar"ın yapısının çözümlenmesine ayırmıştır. Bu yapıtında, etik temellendirmenin geometri gibi aksiyomatik bir işleyişe sahip olduğunu, yani belirli ön kabullere dayalı öncüllerden bir takım zorunlu sonuçlara ulaşma biçiminde bir düşünme süreci olduğunu savunmaktadır. Ayer gibi o da, etiği bir bilgi dalı olarak değil, gereklilik yargılarından oluşan bir moral sistem olarak görmektedir. Gereklilik bildiren yargıların, doğrulanabilirlik ölçütünü sağlamamaları bakımından herhangi bir bilgisel değere sahip olamayacaklarını belirtmektedir:

"Etik aksiyomlar zorunlu doğrular değildir; çünkü, hiçbir türden doğrular değildir. Doğruluk önermelere özgü bir yüklem ya da özelliktir; oysa etiğin dilsel ifadeleri önerme değildir. Onları bir tür buyruk saymalıyız. Bir buyruk doğru ya da yanlış diye nitelenemez; çünkü buyruklar mantıksal nitelikleri yönünden önermelerden farklıdır."⁹

Witgenstein ise, gerek *Tractatus*'ta, gerekse onun hazırlığı niteliğindeki *Not DeFTERleri*'nde etiğe benzeri bir sakınımla yaklaşmaktadır. Bu döneminde, dünya hakkında konuşmak ile eylemde bulunmak arasında yaptığı keskin ayırım gereği, etik ile

⁶ KUÇURADI'nin *Etik* (T.F.K. yay., Ankara) adlı yapıtına bkz.

⁷ AYER A.J., Op.cit., s.80.

⁸ Ibid., s.80.

⁹ REICHENBACH, H., *Bilimsel Felsefenin Doğuşu*, s.187.

semantiğin herhangi bir işbirliğine giremeyeceğini önceden varsaymaktadır. *Not Defterleri*'nde eylem, yönelmişlik, istenç gibi kavramlar hakkındaki düşüncelerini serimlediği bir bölümde, etikten tıplı mantık gibi “dünyanın koşulu” olarak söz etmektedir ¹⁰. Wittgenstein'in “etik”ten, mutlu ve uyumlu bir yaşam sürmek için gözetilmesi gereken bir takım temel ilkeleri anladığı sonucu çıkmaktadır ¹¹. Ne olduğunu açıklamadığı bu ilkeleri, mantığın anlamlı önermelerin *a priori* koşulu olması gibi, kişilere mutluluk getirecek eylemlerin *a priori* koşulu olarak yorumlamaktadır. Fakat, Wittgenstein'in sonuçta, etiğin aşkın olduğu yargısında bulunduğunu ve etiği de mantık gibi “üzerine susulması” gereken bir konu olarak bir yana bıraktığını saptamaktayız ¹².

-II-

Mantıkçı-pozitivizmin moral yargılar konusundaki yukarıda özetlediğimiz olumsuz yaklaşımına, söz edimleri kuramının ortaya çıkışından önceki ara dönemde yöneltilmiş bir eleştiriye değinmek uygun olur. Bu eleştiri, anlam sorunu için “davranışçı [*behaviorist*]” bir çözüm öneren Stevenson'ın *Ethics and Language* (1944) adlı yapıtında bulunmaktadır. Mantıkçı-pozitivizmin doğrulama ilkesi aracılığıyla moral yargıları kestirme bir biçimde anlam sorunu ile ilgili araştırmaların dışına itilmesine yönelik ilk dizgeli eleştiriye gerçekleştiren Stevenson, etik yargıların, dış dünyaya ait olgular hakkındaki önermeler gibi “bilişsel [*cognitive*]” anlamları olmadığı halde, onların anlamdan yoksun sayılmamaları gerektiğini belirtmektedir. Ona göre, etik yargıların dinleyicinin psikolojik süreçleri üzerinde neden-sonuç bir etki yaratmaya dönük “duygusal” anlamları vardır.¹³ Ogden ve Richards da, *The Meaning of Meaning* (1923) adlı yapıtlarında, “bilişsel anlam” ile “kullanımbilimsel [*pragmatic*] anlam” kavramları arasında yaptıkları ayırmayla, moral yargılar için -etik doğalcılık/sezgicilik çatışmasının dışında- alışılagelmiş bir

¹⁰ WITTGENSTEIN, L., *Carnets*, s.146.

¹¹ Ibid., s.148.

¹² Ibid., s.148.

¹³ POYRAZ, H., Op.cit., s.

çözüm üretmeyi denemektedir. Onlara göre, eyleme ilişkin yargıların bu “pragmatik” düzlemde ele alınması gerekmektedir.¹⁴

Mantıkçı-empirizmin etik kavrayışı, olumsuz bir örnek olarak, gündelik dilci analiz geleneğini etik ile işbirliğine açık bir anlam kuramı oluşturma yönünde harekete geçirmektedir. Bu geleneğin Oxford’daki ilk önemli temsilcisi olan John Langshaw Austin, *Words and Deeds* adı altında verdiği dersler ve konferanslar ile böyle bir anlam kuramının ilk formülasyonunu sunmaktadır. Austin’in Harvard’ta verdiği konferansların kayıtlarına dayalı olarak, ölümünün ardından hazırlanan *How to do Things with Words* (1961) adlı yapıtta yer alan on iki konuşmanın ilki, mantıkçı-pozitivizmin doğrulanabilirlik ölçütüne yöneltilmiş oldukça haklı bir eleştiriyle başlamaktadır: “Doğrulanabilir olmadığı halde anlamlı olan ifadeler yok mudur?” sorusuyla yola çıkan Austin, sonuçta böylesi ifadelerin çeşitliliğini ve zenginliğini göstermekle kalmamış, bunların iletişimin temel birimleri olduğunu da tanıtlamıştır.

Anlam problemi konusunda kullanımbilimsel [*pragmatic*] bir çözüm önerisi içeren söz edimleri kuramı, bir şey söylemenin bir edim [*act*] gerçekleştirmekle özdeş olduğu ana savına dayanmaktadır. Kuram, neo-pozitivist geleneğin göndergeci anlam öğretisiyle karşılaştırıldığında, özellikle şu açılardan yenilikçi olduğu görülmektedir: 1) Mantıkçıların savunduğu, “protokol tümceleri”ni temel alan kişisiz konuşmanın yerine, karşılıklı konuşma etkinliğine katılan tarafların bireysel özelliklerinin ve iletişim ortamının bilgisini koymaktadır; 2) Anlam belirsizliklerinin giderilmesi yönünde, bilimsel ve felsefi etkinlik sürecinde doğal diller yerine giderek “formel” bir dilin kullanılması gerektiğini savlayan pozitivistlerin “ideal dil” ülküsünün tersine, gündelik dilin alışılmış ve olağan yapısının yeterince sağın olduğunu savunmaktadır; 3) Dilin, iletişim etkinliği içinde kullanılan, “performe edilen” bir güç olduğunun vurgulayarak, doğrulanabilirlik ölçütünün karşısına, edimsel sözcelemeler [*performative utterances*] için başarı ölçütlerini [*felicities conditions*] koymaktadır.

¹⁴ Aktaran:F.RECANATI, “Postface”, *Quand dire c'est faire* içinde, s.192.

Austin'e göre kendileri aracılığıyla bir takım edimlerin gerçekleştirildiği (örneğin nikâh masasındaki “evet” [bu kimseyi yasal eşim olarak kabul ediyorum]) sözcelemi aracılığıyla evlenme edimini gerçekleştirme) edimsel sözcelemlerin geçerli olabilmesi için sağlanması gereken altı ölçüt şunlardır:

“(A.1) Ortada, belirli bir uylaşımsal etkisi olan, kabul edilmiş belirli bir uylaşımsal prosedür bulunmalıdır.

(A.2) Koşullar ve kişiler, prosedür için uygun koşullar ve kişiler olmalıdır.

(B.1) Prosedüre katılan kişiler, bunu doğru bir biçimde yerine getirmelidir.

(B.2) Prosedüre katılanlar, bunu eksiksiz bir biçimde yerine getirmelidir.

(C.1) Katılanlar, prosedürün gerektirdiği duygu, düşünce ve niyetlere sahip kişiler olmalıdır.

(C.2) Katılanlar, niyetli oldukları şeyi, sonuçta gerçekleştirmelidir.”¹⁵

Austin, bu altı kuraldan birine (ya da daha fazlasına) aykırı davranıldığında, edimsel sözcelemin başarısız olduğunu belirtmektedir. Başarısızlık türlerini iki ana başlık altında toplayarak A.1'den B.2'ye kadar olan koşulların biri (veya daha fazlası) sağlanamadığında ortaya çıkan başarısızlık durumlarına “*misfire* (karavana)” adını vermektedir.¹⁶ C koşullarından birine ya da her ikisine aykırı davranıldığında ise “*abuse* (kötüye kullanma)” türünde bir başarısızlık durumu söz konusu olmaktadır.¹⁷ Örneğin, ertesi gün gerçekleştirilecek olan ad verme töreni için tersanedeki kızakta bekleyen gemiye gece yarısı yaklaşarak ve elindeki şarap şişesini geminin gövdesine fırlatarak “bu gemiye ‘Joseph Stalin’ adını veriyorum” diye bağırarak ayyaşın sözcelemi, A.2 koşuluna uygun olmadığından dolayı “karavana”dır; ya da yerine getirme niyeti taşımadığı halde

¹⁵ AUSTIN, J.L., *Quand dire c'est faire*, s.49.

¹⁶ Ibid., s.50.

¹⁷ Ibid., s.50.

“söz, yarın geleceğim” diyen kişinin sözcelemi bir “kötüye kullanma”dır.

Yukarıda özetlediğimiz biçimiyle, bir tümce sözcelemenin içerdiği edimsel boyut ve gerektirdiği kurallar, doğruluk soruşturmasının çerçevesini aşan ve konuşucuya bağlı olan öğeleri gündeme getirmektedir. Bir başka deyişle, sözcelemler ile onları üreten kişilerin —o andaki ya da ‘daha sonraki— bir takım yapıp-etmeleri arasında kurduğu bağlantı, Austin’in söz edimleri öğretisinin etik içerimleri hakkındaki ilk ipucunu vermektedir.

Söz edimleri kuramı, Austin’in tamamlamamış bir etik projesinin ilk adımı olarak yorumlanmaya olanak sağlayacak öğeleri içinde barındıran bir kuramdır. Hemen belirtmek gerekir ki, Austin Oxford’ta ahlâk felsefesi profesörüydü ve başlangıçta, sözcelemler aracılığıyla gerçekleştirilen edimlerin etik karakterini açıklığa kavuşturmayı hedeflemekteydi. Bir başka deyişle, söz edimleri kuramı mantıkçı-pozitivistlerin göz ardı ettiği bir takım sözcelemlerin de gerçekte etiğin konusu olduğunun gösterilmesi gibi dolaylı bir başarıya sahiptir. Austin’in yaptığı üçlü sınıflandırmadaki (düz söz edimi [*locutionary act*], edimsöz edimi [*illocutionary act*] ve etkisöz edimi [*perlocutionary act*]) edimsöz edimi sınıfı, kuramın etik uygulamalara olanak tanıyan en önemli ögesidir.

Austin edimsöz edimini, “bir şey söylerken gerçekleştirilen edim” olarak tanımlamaktadır.¹⁸ Böyle bir edim gerçekleştirme yarayan fiillere ise “edimsözel güç [*illocutionary force*] taşıyan fiiller” adını vermekte ve bu tür fiillerin İngilizce’deki sayısının “binlerle” ifade edilebileceğini belirtmektedir.¹⁹ Ardından, edimsözel güç taşıyan fiilleri de kendi aralarında karşılaştırmakta ve sonuçta bunları beş gruba ayırmaktadır: Kullanım belirticiler [*exercitives*], davranış belirticiler [*behabitives*], karar belirticiler [*verdictives*], serimleyiciler [*expositives*], yükleyiciler [*comissives*]. Bunlar arasında özellikle yükleyiciler sınıfını oluşturan fiiller, içinde yer aldıkları

¹⁸ Ibid., s.153.

¹⁹ Ibid., s.154.

sözcelemlere tartışmaya yer bırakmayacak biçimde etik bir boyut katmaktadır. Paul Ricoeur’de de göreceğimiz gibi, yükleyiciler sınıfı önemli bir etik kategori olan “sorumluluk” ile dolaysız ilişki içindedir. Austin yükleyici edimsöz edimini, kendisi aracılığıyla bir şey vaat etme veya üstlenme edimini gerçekleştirmeyi sağlayan sözcelem olarak tanımlamaktadır. Söz vermek, güvence vermek, and içmek, bahse girmek, kabul etmek gibi edimler, yükleyici örnekler olarak, başvuruldukları durumlarda kişileri bir takım yükümlülükler altına sokarlar.

Austin’in başlangıç çözümlemelerini baz alan ayrıntılı bir söz edimleri öğretisi geliştiren Searle, *Söz Edimleri* adlı başyapıtının son bölümünü, bir sözcelem üretmeye bağlı olarak ortaya çıkan etik sonuçları değerlendirmeye ayırmıştır. Searle, empirizmin “-dır” koşacıyla biten betimleyici tümcelerden gereklilik bildiren yargıların türetilmeyeceği biçimindeki ön kabulüne aşağıdaki örnekle karşı çıkmaktadır:

- “1. Jones ‘Smith, sana beş dolar ödemeye söz veririm’ sözlerini sözceledi.
2. Jones Smith’e beş dolar ödemeye söz verdi.
3. Jones Smith’e beş dolar ödemek için kendini bir yükümlülük altına soktu.
4. Jones Smith’e beş dolar ödeme konusunda bir yükümlülük altındadır.
5. Jones Smith’e beş dolar ödemeli.”²⁰

Özel olarak söz verme edimsöz edimi üzerinde duran Searle, bütün söz vermelerin kişinin kendini söz verdiği şeyi yapma konusunda bir yükümlülük altına sokması edimi olduğunu belirtmektedir.²¹ Searle, dile getirmeye çalıştığı şeyin söz verme gibi kurumsal bir takım edimlerin eleştirilemeyeceğini ileri sürmek olmadığını, sadece bir kimsenin kurallarını kullanıma sokarak kurumsal bir etkinliğe girdiğinde belirli bir tarzda davranmayı da zorunlu olarak kabullenmiş sayılacağını vurgu-

²⁰ SEARLE, J.R., *Söz Edimleri*, s.274.

²¹ Ibid., s.275.

lamaya çalıştığını belirtmektedir.²² Searle, Wittgenstein'in II. dönemindeki "dil oyunları" kavramından hareket ederek, söz edimlerini bireylerin arasındaki uylaşım yoluyla kurallarını koydukları toplumsal ve kurumsal bir oyuna benzetmektedir. Bu nedenledir ki "sözcüklerin yükümlülük yaratan kullanımlarından kaçmak, dilin kendisinden de kaçmak anlamına gelir; çünkü, bir dili konuşmak, kurallara dayalı söz edimlerinde bulunmaktan başka bir şey değildir; bu söz edimlerini de onların özünü oluşturan kabullenmelerden ayırmak olanaklı değildir."²³

Grice ise, tanımladığı "işbirliği [*co-operation*]" ilkesiyle, iletişim ortamının etkinliğe katılan taraflarca gözetilmesi gereken etik özelliklerini ortaya koymaktadır: "Konuşmaya katkınızın, katıldığınız söz alış-verişinin amacı ya da doğrultusu aracılığıyla erişilen aşamada arzuladığınız şey ile uyuşması gerekir."²⁴ Grice bu ana ilkeden, Kant'ın anlama yetisinin *a priori* kategorilerini dile getirirken kullandığı dört başlığı kullanarak, dört alt-ilke grubu türetmektedir: nitelik (yani doğruculuk), nicelik (yani enformatif denge), bağıntı (yani konuyla uygunluk), kiplik (yani açıklık, kısalık ve düzen).

-III-

Bu kısa envanterde görüldüğü gibi, analitik felsefedeki iki rakip kuramdan ilki, dil ile etik arasındaki ilişkilendirme olanakları bakımından elverişsiz bir yaklaşım sergilemektedir. Buna karşılık ikinci dönem, bir tümce sözceleme[nin] [*to utter*] aslında bir eylemde bulunmakla özdeş olduğunu tanıtlamasıyla ve karşılıklı konuşma ortamının etik karakterini ortaya koymasıyla, iki alan arasındaki ilişkilendirme olanakları bakımından elverişli bir zemin sağlamaktadır. Yüzyılımızın son çeyreğinde, bu olanakları değerlendiren birçok filozof arasında şu ikisiyle yetineceğiz: Frankfurt Okulu'ndan Jürgen Habermas ve Fransız yorumbilimci Paul Ricoeur.

²² Ibid., s.288.

²³ Ibid., s.298.

²⁴ GRICE, H.P., "Logique et Conversation", *Communication* içinde, s.60.

Habermas, *Ahlâk ve İletişim* [*Moral und Kommunikation*] adlı yapıtında ifade ettiği gibi²⁵ büyük oranda Karl Otto Apel'in düşüncelerinden yola çıkmakta ve daha çok Grice'in - yukarıda değindiğimiz - ilkelerini çağrıştıran bir dizi "iletişim etiği" ilkesini tanımlamaktadır. Habermas, Apel'in "bilimler çağı"nda bilimsel etkinlik ile etik arasındaki bağı koptuğu biçimindeki eleştirisini²⁶ desteklemekte ve sorunun çözümünü bir "evrensel pragmatik" in²⁷ kurulmasında görmektedir. Ona göre böyle "bir tümel pragmatik'in başlangıçları Austin ve Strawson'ın idelerine dayalı bir konuşma edimleri kuramına ulaşmaya çalışan Searle gibi dil felsefecilerinde bulunabilir."²⁸ Habermas – Ricoeur'ün de üzerinde durduğu – "sorumluluk" kategorisi ekseninde, iletişim etkinliğinin etik karakterini şöyle betimlemektedir:

"Herhangi bir kanıtlama formuna bile girmezden önce, gündelik konuşma içinde de, konuşmayı kabul eder etmez, sorumluluk sahibi kişiler olduğumuzu karşılıklı olarak varsayınız. Bununla ilgili sadece tek bir örnek verecek olursak: Anlamı belirsiz bir şey söyleyecek olursanız ya da biraz gizemli bir eylemde bulunursanız, haklı ya da haksız olayım, içtenlikli bir açıklama sunabileceğinizi varsayarak size şunu sorma hakkına sahip olurum: 'Ne yaptınız?' ya da 'Şimdi ne söylediniz?'"²⁹

Habermas, Grice'in tanımladığı iletişim etkinliğine katılan taraflarca gözetilmesi gereken dört ilke (doğruculuk, denge, konuyla uygunluk, açıklık-kısalık-düzen) ile benzeşen ilkeler önermektedir:

"Konuşucuyla dinleyicinin birbirini anlayabilmesi için, konuşucu anlaşılır bir ifade seçmelidir: Konuşucu, dinleyicinin onun bilgisinden pay alabilmesi için, doğru bir önermenin içeriğini aktarma niyetinde olmalıdır; konuşucu, dinleyicinin onun sözüne inanabilmesi (ona güvenebilmesi) için, niyetlerini dü-

²⁵ HABERMAS, J., *Morale et Communication*, s.21.

²⁶ APEL, K.O., *L'éthique à l'âge de la science*, s.43.

²⁷ "Pragmatik", göstergebilimin bir alt dalı olarak, göstergeler ile onları kullanan kişiler arasındaki ilişkileri konu edinir.

²⁸ HABERMAS, J., *Bilgi ve İnsansal İlgiler*, s.391.

²⁹ HABERMAS, J., *Autrement. A quoi pensent les philosophes* içinde, no:102, s.27.

rüstçe ifade etmelidir; nihayet, konuşucu, dinleyicinin bildirimi kabul edebilmesi ve dolayısıyla, konuşucu ve dinleyicinin kabul görmüş bir art alan ile ilgili bildirimde birbirleriyle uyuşabilmeleri için, varolan normlar ve değerler ışığında haklı olan bir bildirimi seçmelidir.”³⁰

Ricoeur, dil felsefesinin eylem kuramı bakımından bir tür “organon” rolünü üstlendiğini düşünmektedir.³¹ Çeşitli dil felsefesi kuramları arasında, adı her zaman Austin ve Searle ile birlikte anılan “kullanımbilimsel” yaklaşımdan ve söz edimleri kuramından geniş ölçüde yararlanmaktadır. Zira bu kuram, insan eylemlerinin her durumda bir “başkası”nı –ki bu “bir başkası olarak kişinin kendisi” de olabilir– varsayan ontik yapısını betimlemeye elverişli örneklerle doludur. Bu bir-başkasının-karşısında-bulunma durumu, Ricoeur’ün “sorumluluk” duygusunu başlıca etik kategori olarak değerlendirmesinin gerekçesini hazırlamaktadır:

“Somutlaştırarak, söz verme durumunu ele alalım. Söz verme, yapacağımızı söylediğimiz şeyi yapma kuralı altında yer alır, bu kural, dilbilimsel plandaki söz vermenin kurucu kuralıdır; fakat verilen sözde durulması, sözünde durma yükümlülüğü ve verilen söz açısından dürüstlük, etik problem buradadır.”³²

Ricoeur’ün “Söz edimleri kuramının genel etik teorisi açısından sonuçları” başlıklı yazısı, kuramın etik ve hukuktaki uygulamalarının tartışıldığı bir toplantıda sunduğu bildiri metnidir. Ricoeur bu metinde, söz verme, sözleşme ve adakta bulunma gibi edimler çevresinde, söz edimleri ile etik arasındaki ilişkilendirme olanaklarının sınırlarını çizmeyi denemektedir. Diğer yandan bu metin, Ricoeur felsefesinin yapısal özellikleri konusunda tipik bir örnektir. Ricoeur, diğer yapıtlarında olduğu gibi bu yazısında da ele aldığı sorunu zengin bir tarihsel arka plan üzerinde tartışmaktadır.

³⁰ Habermas’tan aktaran: WEST, D., *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*, s.109.

³¹ RICOEUR, P., *Soi-même comme un autre*, s.73.

³² RICOEUR, P., *Temps et Récit*, cilt:III, s.112.

Kaynakça

- ALTINÖRS, A. *Anlam, Doğrulama ve Edimsellik*, Alfa, İstanbul, 2000.
- AMSELEK, P. (ed.) *Théorie des Actes de Langage*, PUF, Paris, 1986.
- APEL, K.O. *L'éthique à l'âge de la science*, Presses Universitaires de Lille, Paris, 1987.
- AUSTIN, J.L. *Quand dire c'est faire*, Trad.Fr.:G.Lane, Seuil, Paris, 1991.
- AYER, A.J. *Dil, Doğruluk ve Mantık*, Çev: V. Hacıkadiroğlu, Metis, İstanbul, 1984.
- AYSEVER, R.L. *Anlam Sorunu ve Searle'ün Çözümü* (doktora tezi), H.Ü.Sos.Bil.Ens., Ankara, 1994.
- GRICE, H.P. "Logique et Conversation", *Communication* içinde, no:30, 1979.
- HABERMAS, J. *Morale et Communication*, Trad. Fr.: C. Bouchindhomme, Cerf, Paris, 1987.
- _____. *Bilgi ve İnsansal İlgiler*, Çev:C.A.Kanat, Küyerel, İstanbul, 1997.
- _____. "Entretien avec Habermas" *Autrement* içinde, no:102, Paris, 1988.
- HUME, D. *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma*, Çev:O.Aruoba,H.Ü.yay., Ankara,1976
- MEYER, M.(ed.) *La Philosophie Anglo-saxonne*, PUF, Paris, 1996.
- MONGIN, O. *Paul Ricoeur*, Seuil, Paris, 1998.
- MOUNIN, G. *Dictionnaire de la Linguistique*, PUF, Paris, 1995.
- PETIT, J.L. *L'action dans la Philosophie Analytique*, Paris, PUF, 1991.
- POYRAZ, H. *Dil ve Ahlâk*, Vadi, Ankara, 1996.
- REICHENBACH, H. *Bilimsel Felsefenin Doğuşu*, Çev: C.Yıldırım, Remzi, İstanbul, 1991.
- RICOEUR, P. *Temps et Récit*, cilt:III, Seuil, Paris, 1991.
- _____. *Soi-même comme un autre*, Seuil, Paris, 1990.
- RUSS, J. *La Pensée Ethique Contemporaine*, PUF, Paris, 1994.

- SEARLE, J.R. *Söz Edimleri*, Çev: R.L. Aysever, Ayraç, Ankara, 2000.
- WEST, D. *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*, Çev: A. Cevizci, Paradigma, İstanbul, 1998.
- WITTGENSTEIN, L. *Carnets*, Trad.Fr.:G.G. Granger, Gallimard, Paris, 1971.
- ____ *Tractatus Logico-Philosophicus*, Trad. Fr.:P. Klossowski, Gallimard, Paris, 1961.

Söz Edimleri Kuramının Genel Etik Teorisi Açısından Sonuçları

Paul Ricoeur

Söz edimleri kuramının ahlâk felsefesine katkısı, Austin'in *How to do Things with Words*'teki ve özellikle Searle'ün *Speech Acts*'taki çalışmalarında okumayı beklediğimizden daha dolaylı ve sınırlıdır. Bu beklentiyi oluşturan şey, söz edimleri kuramının ve eylem alanındaki ahlâk felsefesi kuramının ortak göndergesidir. Bir yandan, söz edimleri eylem çeşitleridir; bu, 'in-' önekinin Lâtince karşılığı olan 'il-'in içinde yer aldığı "*force illocutionnaire*" teriminin belirttiği gibi, konuşurken yaptığımız şeydir. Diğer yandan, ahlâksal ilkeler, anlamlarının bir bölümünü, eyleme kılavuzluk ettiği görünümünü verdikleri işlevden alırlar. Eylem kuramı, İngiliz dilindeki felsefe içinde geliştiğine göre, dil kuramına ve ahlâk teorisine ortak bir biçimde kökleşme olanağı sunuyor görünmektedir. Böylece, başlangıçta elimizde birbiriyle kesişen üç kuramsal alan var: ahlâk teorisi, eylem kuramı ve söz edimleri kuramı. Bir takım bağlantıların eksikliği durumunda sunum, başlangıçta dile getirdiğim gibi, büyük oranda ölçsüz bir beklentiye dönüşmüş olacak. Sunum, yine de kabul edilemez bir vargıyla değil, söz edimleri kuramıyla ahlâk teorisi arasında başlangıçta umut ettiğimizden daha dolaylı ilişkilendirme yollarının araştırılmasıyla sonuçlanacak.

En kısa olan birinci bölümde, *Speech Acts*'ın 1969'da yayımlanmasından önce, ahlâk teorisinin ya da en azından dil sorunlarına duyarlı belirli bir ahlâk teorisinin, normatif veya değer biçici özellikteki sözceler yoluyla gerçekleştirilmiş söz edimlerinin anlamdan yoksun olduklarını nasıl gösterebildiğini, hatta söz edimlerinin - az

önce sözünü ettiğim beklentiyi kısmen mazur gösteren - bu etik işlevini önceden sezebildiğini göstereceğim. Anlaşıldığı gibi R.M.Hare'in *The Language of Morals* adlı 1952'de, yani Searle'den on yedi yıl önce yayımlanmış kitabını ve Hector-Néri Castaneda'nın "Imperatives, Intentions and the Logic of Ought" adlı ve 1963 tarihli (1965'te kendisinin yayımladığı *Morality and the Language of Conduct* adlı kitapta yer alan) yazısını ya da H.L.A.Hart'ın (A.I.Melden tarafından 1958'de yayımlanmış *Essays in Moral Philosophy* adlı eserde yer alan) "Legal and Moral Obligation" başlıklı yazısını düşünüyorum.

I.

Searle'ün *Speech Acts*'ı tarafından gösterilmiş yeni başlangıç noktasını hesaba katmayı çok geciktirmemek için burada Hare ile yetineceğim.

Hare'in problemi, ahlâksal dilin - psikolojik'in karşıtı olarak - mantıksal işleyiştir ve duyguların, ruhsal durumların, yönelimlerin ve benzerlerinin araştırılması hariç, ahlâksal dilin ıralayıcı sonuç ilişkilerini konu alır. Bu mantıksal tasarıya karşılık, söz edimleri kuramı, mantıksal alan ile psikolojik alan arasındaki bir ortak alanda, pragmatiğin alanında yer almış görünecektir. Bu mantığı şimdiden bir söz edimleri kuramına yönelten şey, "*What shall I do?*" - "Ne yapacağım?" sorusunun tüm yanıt kiplerini yeniden gruplamayı gerektiren dilin temel niteliğidir. Normatif dil, bu anlamda, eyleme kılavuzluk etmek olan işleviyle tanımlanır.

Fakat söz edimleri kuramının en çarpıcı önceden bildirilmesi, *buyruk* kipine ayrılmış, emrin ve komutun sözel biçimini çevreleyen – daha ileride göreceğimiz uçsuz bucaksız – alana bağlıdır. Kural dilinin en basit kipten yana olan buyruğun işleyişi, saptamanın (*statement*) karşısına emir konduğunda açıkça kendisini gösterir. Bunlar Hare'a göre, ortak bir kök ile ("kapıyı kapatın") bir - saptayıcılar için "evet", komutlar için "başüstüne" - gerçekleştirici arasında bir ayrışmaya yol açan iki onama (*to*

assent) kipiştir. Bu gerçekleştirici, ilk durumda doğru olduğunu düşünme, komutlar için ise yerine getirme anlamına gelir. Fakat komutlar, ahlâksal alanın sadece küçük bir bölümünü kaplar ve onların bölgesi içinde, "şunu yap" gibi tekil buyruklar ile ahlâksal bir anlatımın ve "iyi", "adil", "ödev" (*ought*) gibi terimlere uygun gelen mantıksal işleyişin (*mod*ların değil) gerçek taşıyıcısı olan evrensel buyruklar arasındaki geçiş güç görünmektedir. Tekil ve tümel buyruklar arasında geçişler kesinlikle bulunmaktadır: bir yandan bu, açıkça tekil düzeydeki sözcelerden, genelleştirme yoluyla ilkelerin azar azar yükseldiği eğitim-öğretim ortamı içinde vardır; diğer yandan, ahlâkın bu evrensel formları her birey için, ilke kararları arcılığıyla tekil sözcelerin alanına, yani evrensel olarak geçerli olan eylem kurallarına kesinlikle dayanan kararlara daima bağlı kalır. Fakat, yetişme ortamını ve ilke kararlarını hesaba katmak, ahlâksal sözcelerin basit mantığının sınırlarını bir hayli aşar görünmektedir.

Bundan dolayı, buyrukların mantığına, "iyi", "adil" (*right*) ve özellikle "ödev" (*ought*) gibi terimlerin çözümlemesini eklemek, bir türetme değilse bile en azından bu terimler ile buyruk kipi arasında bir sonuç ilişkisi ortaya koymayı denemek gerekmektedir. Bu girişimi haklı gösteren şey, gerek sıfat, gerekse yardımcı fiil olan bu değer biçme terimlerinin arkasında sahici fiiller, temelde onama (*to commend*) fiillerinin bulunabilmesidir. Emir (buyruk kipinde) ile onama (ki, dilbilgisi bakımından bir bildirim türüdür: bu iyidir, -mek doğrudur, falanca ödevde göre şöyle şöyle yapmalıdır vs.) arasında kesişen noktalar ortaya çıkarmayı ummak yerinde bir beklentidir. Emir ve onama, kuralı birlikte oluştururlar. Fakat başlangıçtan beri, "iyi", "adil" sıfatlarının ve "gerekir" yardımcı fiilinin işleyişinin, ahlâksal alanın dışına taşıdığı konusunda uyarıldık: ahlâksal beğeni olmaksızın, "iyi bir kronometre" deniyor;

üstelik, "sizinkilerden birini öldürmek istiyorsan, onu zehirlemen gerekir" de denebilir. Değer yargılarının ve onama fiillerinin ahlâksal özellikten bu yoksunluğu, bütün girişimimizin eşiğinde ciddi bir uyarıdır. Bu terimler, bize kesinlikle, buyruklar için esas olmayan tümellik yönünde bir adım attırıyor; bu anlamda, betimlemeleri buyruklara eklemeksizin işlevini yerine getiremeyen ("iyi bir kronometredir" gibi) bir iyilik sözcesi örneğindeki gibi bir "seçilirlik ölçütü (*standard*)" sözcelemeksizin beğeni dile getiremiyoruz. "Ödev" teriminin evrensel önemi, daha dolaylı olarak görülebilir: ya her zaman ya da hiçbir zaman içindir, ya yapmalıdır ya da yapmamalıdır ve her kim olursa olsun, herkes içindir. Fakat tehlikeli nokta daha ileriye bırakıldı: bir seçilebilirlik ölçütünün ahlâksal özelliğini oluşturan şey nedir? İtiraf etmek gerekir ki, Hare bu noktada çok inandırıcı değildir: belgelenebilir ve teknik bir eyleme kılavuzluk edilebileceği için bir kronometrenin diğerleri arasından seçilmesini onaylayabiliyorsak, onayladığımız şey bu eylemdir. Buna karşılık, ahlâksal ödevin söz konusu olduğu durumda, bir iyilik ölçütünü sağlayabilen özelliğe sahip olduğunu onayladıklarımız insanlardır (*people*). Oysa Hare, "ödev" ile buyruk mantığının işleyişleri arasında az inanılabilir biçimde ilgi kurarak, bu güçlüğü sırt çevirmektedir. Hare kesinlikle "ödev"i bir buyruğa indirgemeye kadar gitmez; "*ought entails* (Spinoza *implique, enveloppe* diyecektir) *an imperative*" demekle* yetinir: 1) Kural koyucu dilin en son işlevinin eyleme kılavuzluk etmek, 2) eğitim ortamının tekillik ile evrensellik arasındaki aralığı kapatmaya olanak tanıdığını, 3) en tümel ilkelerin, ancak altını imzalıyorsak (*to subscribe*) bir eylemi belirlediğini anımsarsak, Hare'in bu sözü kuşku götürmez. O halde, onları kendi kendimize yönelttiğimiz buyruklara dönüştürürsek: "Paul, gitmek

* Ödev bir buyruk içerir. (çev.)

gerkiyor" (imza Claudel). Güçlük çıkarmaya devam eden şey, Hare'in, ought'ın mantıksal gücüne denk, dönüştürülmüş bir buyruk diye adlandırdığı şeyi üretmek için çok karmaşık bir uslamlama oluşturacak kadar ciddiye aldığı vargının (*entailment*) doğasıdır. Kant'ın kesin buyruğu içinde olduğu gibi, yalnızca evrensel değil, ahlâksal imlemlerle de oturmuş *ought* teriminin bu boyun eğmezliği, son derece eğitici ve bu kez ahlâksal bakış açısı yönünde söz edimleri kuramından hareket edecek bir araştırmanın eşiğinde dikkat çekilmeye değer.

II.

Söz edimleri kuramının ahlâksal sonuçları konusunda doğrudan Searle'ü inceleyelim.

İlk tahminle, tümcelerle dilbilgisel bakımdan uyuşan bir takım sözcelemeler (*utterances*) nedeniyle, edimsöz edimleri çözümlemesinin ortaya çıkışını uzun süre beklemek zorunda kaldık. Şu konulara ayrılmış çözümlemelerin arsından hızlıca geçebiliriz: 1) Dilegetirebilirlik teoremi: buna göre, anlamlandırılabilen herşey dile getirilebilir ki, bu ilke, anlamı (*meaning*) onun sözel anlatımına eşdeğer (*stand as*) saymamıza izin verir. 2) İçtenlik koşulu: bu da bir örtüşme koşuludur (gerçekten söz verdiğimde, bu söze bağlı kalmaya gerçekten niyetliyim ve vaat ettiğim şey, "yapacağım" dediğim şey ile tamamen aynı anlamda demektir). 3) Yönelimlerin karşılıklılığı koşulu: Searle, gerekli düzeltmelerle Paul Grice'taki imlem çözümlemelerinden türetir (Paul Grice'a göre imlem, tamamlanmış anlamına ancak, konuşmacının imleme niyeti, diğer kişideki, konuşmacının niyetini nasıl ise öyle olan ve başka bir şey olmayan bir imlem olarak kabul etme niyetiyle karşılaşılıyorsa sahip olur). Sonuçta, tartışmanın can alıcı bölümünün çevresinde döndüğü kavrama varıyoruz: "düzenleyici kural" kavramının karşıtı olan "kurucu kural" kavramı. Bu kavramı anlaşılır kılmak için, kurallı oyunlar (*play* değil *game*) ile karşılaştırmak gerekiyor (daha ileride, bu karşılaştırmanın masum olmadığını göreceğiz). Satranç kural-

ları kurucudur ve bu anlamda her taşın, oyunun kurallarınca tanımlanmış bir değeri ve bir kullanılma biçimi vardır: böylece, kalenin, filin hareketleri oyunun kuralları tarafından tanımlanmıştır. Satranç oynamak, sözgelimi kaleyle bir taş almak için geçerli olan (*count as*) her hamleyi oluşturan bir kurulu dizgenin içine girmektir. Üstelik, söz edimleri, Austin tarafından başlatılan sınıflandırılmaları, aynı oluşturucu kural tarafından belirlenmiş sözcelemler dizisinin (*range*) edimsözel gücünü tanımlamaktan ibarettir; oluşturucu kuralın genel biçimi şudur: *X count as Y in C**. Örneğin söz vermek, falan koşulda, şöyle şöyle yapma yükümlülüğü altına girmekle özdeştir.

Ahlâk teorisinin, Searle'ün çözümlemeleri içinde bulabildiği dayanak noktaları şunlardır: öncelikle, eylem teorisinin bir parçası olarak kuramın kendi öğretisi; ardından, içtenlik koşuluna ayrılmış görev; daha sonra, iletişimdeki taraflar arasındaki yönelimler konusunda bir karşılıklılık gereği; ve sonuncusu, oluşturucu kuralların, uygun düşen davranışları içten yöneten yapılara benzetilmesi. Söz edimleri kuramının ahlâksal alanda kötüye kullanımı, söz edimlerinin öncelikli örneği olarak söz vermenin seçilmesiyle rehine konmuş gibi görünmektedir. Oysa söz verme, tanımı gereği ahlâksal olan bir öge değilse de, en azından ahlâksal olarak nitelenmeye elverişli olduğu bir zaman kesiti içeriyor görünür: yani, yükümlülük. Bir ilk bakış olarak yukarıda dile getirdiğimiz gibi: söz vermede, konuşan taraf, falan ya da filan koşulda, şunu şunu yapma yükümlülüğünü gönüllü olarak üstlenir. Bir kimsenin kendisini güdümleyerek kendisi için yarattığı yükümlülüğe ayrılmış görev, söz edimleri kuramıyla ahlâk teorisi arasında oluşmuş *nexus** 'u yaratan yükümlülükten

* C koşullarında X, Y ile özdeştir. (çev.)

* bağlantı (çev.)

sonuç olarak çıkan - tüm edimsöz edimleri arasında - söz vermenin ayrıcalığını esinliyor görünmektedir.

Bununla birlikte, alt perdeden konuşmak gerekmektedir; söz edimleri kuramıyla ahlâk teorisi arasında çok çabuk kurulabilecek bir benzerliğe karşı bizzat Searle bizi uyarmaktadır: en uygun durum olan söz verme içinde bile, oluşturucu kural ne iyi ne de kötüdür: ahlâksal bakımdan nötrdür; bir özdeşlik yoluyla (C koşullarında X, Y ile özdeşir) sadece bu saptamaya izin veren söz vermenin oluşturucu kuralından, vaatleri yerine getirmek - Hare gibi söylenirse: söz verme kurumunu onaylamak gerektiği sonucunu çıkarmıyorum doğrusu. Gerçekten, ayıplanacak, haksız, saçma, zoraki söz verme edimleri de söz konusudur; bunlar söz vermenin oluşturucu kuralına hiç mi hiç ait olamaz. Söz edimlerinin oluşturucu kurallarının, satranç gibi kurallı oyunlardaki oyun kurallarıyla karşılaştırılmaya böylesine kolayca olanak verdiğini açıklayan, edimsöz ediminin etik bakımdan kesin olarak tarafsızlığıdır. Kuralların ahlâksal bakımdan yansız olduğu bu noktada çok açıktır: ahlâksal olabilen ya da olmayan, sözgelimi, yasaklanmış durumlarda parasına oyun oynamaktır; İngilizce, zaten bu bakımdan *gamble* ve *gambling game*'i *playing a game*'den ayırmıştır. Başka bir deyişle, iyi ya da kötü olabilen oyunun kurucu kuralları değil, oyunun oynanma biçimidir. Söz edimleri kuramının diğer görünümü, oluşturucu kuralların etik yansızlığını doğrular. Öncelikle söz vermenin seçilmesi olgusu, yalnızca, eşdeğerlik kuralı (X sözceleme ... ile eşdeğerdir) nedeniyle örnek oluşturur. Söz vermenin örnek seçilmesi, söz vermenin içeriğinin, bu edim yoluyla üstlendiğimiz bir yükümlülük olmasından dolayı değil, sadece söz vermenin tanımı dolayısıyla bir şey yapmayı üstlenme anlamına gelmesindendir; ahlâkçı, başka bir niteliğin çözümlenmesi için, uslamlamasını bu içerikten kendisi elde edebilir: bu, daha ileride, üçüncü

bölümde yapacağımız şeydir. Fakat dil felsefesi, söz vermeyle sonuçta yalnızca, Austin'in beş sınıf ("karar belirtici", "kullanım belirtici", "yükleyici", "davranış belirtici", "serimleyici") ile taslağını hazırladığı gibi, söz edimlerinin geniş bir sınıflandırılması içinde özel bir olgu olarak ilgilenir. Söz verme, "kullanım belirtici" sınıf gibi, "yükleyici" bir örnekten daha fazla bir şey değildir.

Bu sınıflama, *Speech Acts*'ın sonuç bölümlerinin tanıklık ettiği şekilde, Searle için de geçerlidir. Sonuçta Searle için en önemli şey, Strawson'un, söz edimleri kuramı çerçevesi içinde *Individuals*'ın ilk planına yerleştirdiği klasik gönderme ve yükleme problemlerinin tekrar ele alınmasıdır. Diğer deyişle, bir şeye göndermede bulunmak ile o şeye bir nitelik yüklemeyi birleştirme yoluyla kendisinin ürettiği önerme ediminin, tümceyi dilsel iletişimin temel birimi haline getiren edimsözel güç dışında hiçbir özerkliği olmadığını göstermek söz konusudur. *Speech Acts* kuramının ana ilgisi böyleyken, *Speech Acts* kuramıyla ahlâk teorisi arasındaki ilişkiler konusundaki problemin olduğu gibi kaldığı kolayca görülüyor.

Geçici olarak olumsuz olan bu vargıyı güçlendirmek için, sınıflandırma kaygısının etik bir düşünümlemeden uzaklaştırdığı *Speech Acts* kuramına katkısı olacak birkaç noktayı belirteceğim.

Şöyle ki: Searle'ün Paul Grice'taki imlem kuramının eksiklerini giderdiği metinde "C durmunda X, Y ile özdeştir" temel koşuluna bağlı olarak benimsediği niteliği, Kent Bach ve Robert Harisch, *Linguistic Communication and Speech Acts* (MIT, 1979)'ta bölüşüm için kabul etmektedir; yani, yönelimlerin karşılıklılığı ilkesi. Bu ilkeye göre, iletişimsel niyetin kendisini ne ise o olarak, yani sahip olduğu edimsözel gücü kabul ettirmesi (*an intention that is intended to be recognized as intended to be recognized*)

esastır. Bu ölçüt gereğince yazarlar, iletişimsel edimsöz edimleri ailesi içinde yer alan üç grubu birbirinden ayırmaktadır: saptayıcılar, yönlendiriciler ve karar belirticiler (söz vermenin içinde yer aldığı alt-grup). Söz verme durumunda, hedeflenmiş karşılıklılığı gerektiren koşul işin içine daha az dahildir: birisinin (*of*) yönelimi, aynı zamanda birisine (*to*) yönelimdir: konuşan tarafın üzerine bir yükümlülük alırken, diğer kişinin, yerine getirmeyi üstlendiğine inanmasını hedefleri arasına katması, söz verme için esastır. Sözleşme edimi de farklı değildir: tanınmış yönelim olarak tanınmış yönelimin karşılıklılık özelliğini eklemek yeterlidir. Fakat, - bir *caveat* * olarak - edimsöz edimini içeren içsel bir yükümlülük ile, sözünde durma ahlâksal yükümlülüğü arasındaki uçurum kapanmış değildir; alıntı yapıyorum: "Konuşan tarafın vaatlerini yerine getirmek zorunda olması, edimsöz edimleri kuramı içinde yanıt bulamayan etik bir sorundur" (Ibid., s.125). Edimsöz edimlerinin diğer - "gerçekleştiriciler" ve "karar belirticiler" - sınıflarına gelince; iletişim niyeti tarafından değil, onları aralarında uygulayan kişilerin karşılıklı olarak kabul etmelerini gerektirmeyen uylarımlar tarafından tanımlanmışlardır. "Gerçekleştiriciler"e örnek olarak: oy vermek, evlenmek, ad vermek, vb. "Karar belirtici" örnekler: suçlu ilan etmek, bir unvan, rütbe, diploma vermek. Yazarlara göre, bir uylarımlı yerine getirmek, bir niyeti tanımak değildir. Bu yeni ölçütle ilgili edimler, iyi ya da kötü, haklı veya haksız olabilen edimlerden daha önce tanımlanmış kurulu bir olgu bağlamını etkilemek ya da değiştirmektir. Uylarımsal edime iletişimsel edim ile, uylarıma kural ile açıkça karşı çıkılabildiğine göre, söz edimleri sınıflamasının doğru yapılip yapılmadığına karar verme sorununu burada tartışmıyorum. Austin'den Searle'e ve onun ötesine doğru sınırları değişmeye devam eden kurum ve uylarıma

* sorumluluk (çev.)

kavramlarıyla ilgisinde bu sorunun önemi kesinlikle yadsınamaz. Önemli olan şudur ki, ne “kullanım belirticiler” (söz verme örneği) ne de “gerçekleştiriciler” yönünden, söz edimleri kuramı doğrudan doğruya bir ahlâk teorisini temellendiremez; bu bakımda da, (sezgicilik, faydacılık, sözleşme kuramı vb.) rakip ahlâk teorileri arasında belirgin olarak ortaya çıkmaz³³.

Güçlüğü, şu bilmeceyle dile getirebileceğiz: söz vermenin kurucu yükümlülüğünden, vaatlere sadık kalmak gerektiğine dair yükümlülüğe nasıl geçilir?³⁴

³³ Birçok yazar, Austin'in ve Searle'ün kabul ettiği edimsöz edimleri tablosunu yeniden düzenlemeye özen göstermektedir. Şu örneklerdeki gibi: Zeno Vendler, *Res Cogitans, an Essay in Rational Psychology*, Cornell UP, 1972, özellikle “On saying Something” başlıklı II. bölümde (söz vermenin ait olduğu “yükleyiciler” sınıfında, s.19-21). David Holdcraft, *Words and Deeds, Problems in a Theory of Speech Acts*, Oxford, Clarendon Press, 1978: komutları düzenleyen “doğruluk koşulları” arasında yaptığı ayrım, itaat etme ve etmemeyi, yönelimin öznel görünümüne değil, fakat onun “yönetici” diye adlandırdığı nesnel görünümüne bağlamasına izin verir; kabullenme koşullarının uygun geldiği şey, bu nesnel görünümüdür.

Bu daha doğru bir sınıflama yapma çabası, *speech acts* kuramını, ahlâk teorisinin doğrudan faydalanmasından uzaklaştırır. Ahlâkçı, bundan dolayı düş kırıklığına uğrayabilir. Fakat, eğer ahlâk teorisinin, destek noktaları, hatta söz verme çözümlemesinin esinlemeyi sürdürdüğü gibi *speech acts* kuramı içinde çözüme ulaştıracak ipuçları arıyor olamktan önce, problemini belirlemeyi yeniden öne alabilmesi gerekiyorsa, böyle kendi içinde kalması daha iyidir.

³⁴ Karşılaştırma için bkz.: H.A.Pritchard, “The obligation to keep a promise”, *Moral Obligation* içinde, Oxford, Clarendon Press, 1949, s.169-179. Bu mükemmel ahlâkçı, çok ender rastlanır bir biçimde, sorunu kusursuz olarak ortaya koyuyor: basit bir söz, bir şeyi varlığa getirme yükümlülüğünü nasıl yaratabiliyor? Kısır döngüye düşmemek için, sözün yarattığı şey, yükümlülüktan farklı, yükümlülüğü doğuran bir şey olmalıdır. Bu şey, konuşan tarafın, diğerinde yarattığı sözünde durma beklentisine indirgenemez. Konuşanın kendisi, bunu hiçbir şekilde düşünemez. Ayrıca, konuşanın bir yükümlülük idesine sahip olması ve diğer eylemleri ödevler olarak kabul etmiş olması gerekir. Böylece söz verme, aynı grubun üyeleri arasında, her söz verme ediminden önce, bir karşılıklı güven yaratan yükümlülüğün ön-uygulanmasını gerektirir. Bu karşılıklı ödevler olmaksızın, söz verme güçsüz kalacaktır. Pritchard böylece, ön-işbirliği kavramına başvurarak, Rawls'ın

daha ileride göreceğimiz çözümlemelerini önceden sezer. Vargıyı, soru biçiminde kaydetmekle yetinelim: “Bir antlaşmaya benzeyen ve bununla birlikte, aslında bir antlaşma olmayan bir antlaşmanın (*agreement*) varlığının içerdiği bu şey nedir?” (Ibid., s.179).

III.

Çıkmazdan kurtulmak için olanaklı iki yol bulunmaktadır. Bunlardan biri, geçişi zorlamak ve söz vermenin kendisi üzerinde, söz verme etiğini inşa etmeye girişmektir; diğeri, söz vermeye dışarıda bir barınak, söz vermenin oluşturucu kuralını yukarıdan yöneten bir ahlâksal ilke oluşturmaya davet eder. İlkinde, söz verme kendi etiğini doğururken, diğesinde bu etik ona başka yerden gelir.

1. İlki, Michael H. Robins'in *Promising, Intending and Moral Autonomy* (Cambridge University Press, 1984) kitabında izlediği yoldur. Robins, söz vermeyi söz edimlerinin hissesinden çıkarır; bir anlamda Searle'ün, söz vermeyi, söz edimlerinin ayrıcalıklı örneği olarak seçtiği sırada yaptığı gibi, onu eşitleyici sınıflamaların elinden kurtarır. Oysa, ona ayrıcalık tanımak neden gereksin? Yoksa, eylem kuramıyla normatif düşünce arasındaki uçurumu kapatmaya en elverişli söz edimi söz verme olduğu için mi? Söz verme, gerçekten de tüm diğerlerinden farklı bir söz edimidir, çünkü önceden var olmayan bir yükümlülük yaratır. Bu ilk saptamadan bir strateji doğmaktadır: öncelikle, yazarın, herhangi bir şey yapmaya kesin yönelimi kastederek *intending* dediği en basit isteyerek yapılan edimin içine konmuş yüklenme (*commitment*) olan söz vermenin tekbenci – yazar “yalnız” demek (hatta, uygarlık öncesinden söz ediyor) – biçiminden hareket etmek; ardından, etkin olarak yüklenmenin toplumsal olmaktan

çok psikolojik öznelliğini, ahlâksal nesnelliğe bağlayan ipi kopartmadan, yükümlülüğü ahlâksal nesnelliğe doğru yükseltmek için, azar azar yalnız vektöründen ayırmak. Robins'in, söz edimlerinin koruyuculuğunda yer alan edimler hattında bulunmadığı bir gerçektir; bu sessizlik, yine de kararlı değildir: orada yalnızca bir sesli düşmesi görüyorum; gerçekten de, daha önce hızlıca dile getirdiğimiz gibi, Searle, anlamlandırılabilen herşeyin dile getirilebilir olduğu biçimindeki dilegetirilebilirlik ilkesine uygun olarak, herşeyden önce, sözcelemi (*utterance*) anlam (*meaning*) ile eşitlemekte bir sakınca görmüyordu; ayrıca, bu ilkeyi, konuşan tarafın söylediği şeyi yapmaya gerçekten ve bütünüyle niyetli olduğu varsayımından hareket eden çözümleme gereğince, içtenlik koşuluyla yamamlıyordu. Robins, onun sözel kılıfıyla ve bunun ortaya koyduğu problemlerle uğraşmadan, doğrudan doğruya bu "*meaning*"ten hareket eder. Bunun içindir ki, söz edimi sözcüğünü değil, *anlamlandırma edimi* sözcüğünü kullanır.

Basit *vaat*'ten formel *söz verme*'ye götüren bu sapma sürecindeki gelişmesine kendimizi kattığımız anlamına gelir. Başlangıçta neler görüyoruz? Kendi kendisi karşısında basit bir kendini güdümleme, yani ancak çok güçlü gerekçelerle kararından caymak kaydıyla, onu yerine getirmeyi üstlenme eşliğinde, kesin olarak yapma niyeti (tüm bunlar, ayrıntıların zenginliğiyle ve karşıt örneklerin yardımıyla, yetkinlik kazanmış olan İngiliz dilindeki filozofların sanatı içinde betimlenmiştir). Bu edim, tek başına geriye kalan herşeyi çekirdeğinde taşır: önceden var olmadığı yerde, kendi kendime, isteyerek, yalın bir vaat ile bir yükümlülük oluşturdum. Demek oluyor ki, gerçekten istemek, söz verme yoluna girmektir; gerçekten istemek, yapmaya kendini güdümlenektir. Bu alanda, muhatap olan kişinin (olası olarak verilen sözden yararlanacak olan

kişi) bütün toplumsal boyutuyla bu “başkası” ile birlikte hâlâ gölgeli kaldığını belirtmek gerekir. Başkası, başlangıçtan beri buradadır diyebilecek miyiz? Sözümde durmamı beklesin mi? Kesinlikle, ve Robins bunu yadsımaz; zira başkasının seçebileceği ya da yeğleyebileceği, yani kabul ettiği, bir şeyi yapmak olmayacak bir güdümlenme, söz verme yoluna ulaştırmayacaktır. Fakat, başkasında beklenti yaratan, başkasının bana güvenmesine yol açan benim vaadimdir. O halde, kendini-yükümlemeye yarayan herhangi bir iç uyuşma, bir ön-kurum yoktur (bu, yalnızca Searle’e ve onun kurucu kurallarına karşı değil, Robins tarafından uzun uzun tartışılmış olan ve benim de daha ileride söz edeceğim Rawls’a da karşıdır). Yazarımız, istenç ile *commitment* içindeki zorunluluğun arasındaki bu ilişkiyi normatif olarak adlandırmakta bir sakınca görmüyor; fakat sadece, bu ilişkiyi her türlü nedensellik bağlantısının karşısına koymak için. Bağlantı, dışsal ve toplumsal bakımdan normatif değildir. *Commitment* özel bir kendini-yükümlemedir.

İkinci eksen, mutlak bir koşula bağlayan adaktır (*vow*): yükümlülüğümü, dış ve iç değişiklikler üzerine yerleştiriyorum; vurgu, adak yoluyla hedeflenmiş ve adlandırılmış şeyi uygun zamanda gerçekleştirme niyeti yoluyla kendisini yükümlü kılmış kişiye yapılmaktadır. Başkası figürü, aynı zamanda, adağımın içeriği başlangıçtaki niyetten ayrıldığı ve bizzat onun tarafından yürütülen bir *vekâlete* dönüştüğü ölçüde önem kazanır; fakat, adak bu güce, ancak kendisine görünüşe göre vaadin dayanıksızlığını aşan bir güvenilirlik sağlayan görüşme ve yoklama dolayısıyla sahiptir. Adak, böylece, *intending* yalnız edimi ile sözcüğün tam anlamıyla söz verme toplumsal edimi arasında kurulmuş köprü oluyor.

Söz verme, toplumsal boyutu nedeniyle, vaadin daha gelişmiş bir aşamasını oluşturmaktadır: birisinin vaadine

karşılık gelen diğer kişinin istemde bulunma hakkı. Robins'e göre, burada yalnızca, söz verenin kendi eylemlerini kendisinin seçme hakkından, söz verilene bir aktarım vardır; başkasına vaatte bulunma, yapma yükümlülüğünü böylece iki katına çıkarır. Demek gerekir mi ki, "A, B'ye, A'nın X yapmasını talep etme iznini veriyor?". Hayır: tek izin, diğer kişinin bana, sözümünden dönmeme bağışlayarak verdiği yapmama iznidir. O halde Robins, adaktan ve vekâleti ıralayan başkasına verilme gerekliliğinden sıyrılmış bir vekâletten söz ederek güçlüğü çözmeyi düşünüyor. Demek ki, söz verme şu anlama geliyor: bir başkasına vekâlet veriyorum; yani, adağın kurucu ve mutlak gereği. Yazar şu halde, vaatleri yerine getirmenin ahlâksal yükümlülüğünden, sadece yükümlenmenin özeline yerleştirilmiş edimsözel gücün kavramsal çözümlemesi temelinde sorumlu olduğunu düşünüyor. Eğer söz verme, onu gerçekleştiren kişiye, tek taraflı yalın güdümlenmeden daha güçlü ve daha nesnel biçimde bağlı görünüyorsa, bu, başkasının orada daha ağır basmasından dolayıdır: vaatlerin borçlu olduğu kişi, "başkası"dır. Sözleşme düşüncesi de, sözleşme kuramı geleneği içinde pek farklı değildir: fakat sözleşme, sadece koşullu vaatlerin değiş-tokuşudur. Robins, bu kesin saptamada, Rawls'ın ardından söz edeceğimiz, sözleşmenin ters yorumlanmasına karşı çıkmaktadır.

Sözünde durmaya söz verme paradoksunu çözdük mü? 'Evet' diye yanıt veriyor Robins, çünkü normatif olan, uslamamalar sırasında ön plana çıkarılmasa da, başlangıçtan itibaren söz konusudur. Süreç baştan sona normatiftir: "Onun yönelimlerine saygı duyulması gerekliliği, kendisini yükümlü kılan istencin kendi ürünü olan yükümlülükten başka herhangi bir şeyden türemiş değildir". Robins'e göre, bizzat "etken" (*agency*) kavramı, istemli eylemin kavranırlığı ile ilişkisinden dolayı normatiftir:

“Sonuç olarak yükümlülük, istencin, vaat kavramı aracılığıyla ortaya konmuş bir ürünü olduğu için, ahlâksal ve objektif bir düzenin içinde yer alabilir (*woven into*)”. Güdümleme ile istek arasındaki kopukluk, normatif olanın en son kaynağı ve en üstün normatif. Söz verme konusunda: “Onun kaynağı, yönelimlerimizin; kural koyan gücü, gerekliliğin; desteği ise, güdümlemenin içinde yer alır” (Ibid., s.83). Bu nedenle, söz verilen kişide bu sözün, önceden var olmayan bir istem hakkı oluşturduğunu söylemek için bir mucizeye gerek yoktur. Böylece yazar, özgür bir istencin kendisine yasa koyabileceği biçimindeki kantçı özerklik anlayışına sadık kaldığını düşünmektedir.

Bu teşebbüs karşısındaki kuşkuculuğumu gizlemiyorum. Kesinlikle doğrudur ki, *benimsenmemiş* olan herhangi bir uylaşım, ahlâksal bakımdan değer taşımaz; eğer özgürce *kabul etmiyorsam*, hiçbir kurum, özerklik [*otonomi*] düşüncesini sağlayamaz. Fakat, söz vermenin karşılıklı oluşturucu bağlantısını çevreleyen (*ought*’ın) ahlâksal baskısının kaynağı, bir tek onu onama edimi yoluyla yaratılabilir gibi görünmemektedir. Bana, Robins, vargının azdan çoğu elde eden bir abartmayı gizlediği yerde, daha çok sehpalara iç içe geçmesini andıran bir sonuç çıkarma yöntemi aracılığıyla güçlüğü yalnızca örtbas etmiş gibi geliyor. Söz vermenin vaatten ve adaktan türetilmesi, söz verilen kişinin tarafında yer alırsa aslında daha iyi ayırdına varılacak kopuklukları gizliyor; onun üstünlüğüne ve varsayılan kabulüne ilişkin başlangıçtaki saptama, bir anda isteme hakkına dönüşür. O halde herşey, konuşan kişinin özgün niyetinden koparılabilir bir vekâletin dayanak olarak gösterilmiş aktarımının üzerinde sahnelenmektedir. Bu aktarımın kendisini yönelimsel diye adlandırmak, ona hiçbir ahlâksal özellik sağlamaz. Sözünde durma ödevi içinde yer alır gibi görünen başkasına saygı, daha çok, çözümlemenin *terminus ad quem*’inden onun

terminus a quo'suna geriye dönük olarak yansıtılmış görünmektedir. Vaat, verilen sözü, isteklerden ve rakip bahaneler arasındaki yarıştan korunmuş bir alana yerleştirir dendiği andan itibaren, kendini-yükümlemenin yalnız boyutuna indirgenebilir gibi görünmeyen bir karşılıklılık koşuluna zemin hazırlamaktadır.

Bizi, kantçı özerklik ve ona bağlı olan sözleşme kuramı geleneğine karşıt bir yoruma doğru götüren işte bu güçlülük. Rawls'ın *A Theory of Justice* (Harvard University Press, 1971) adlı ünlü kitabı, söz vermenin sözleşmeden değil, sözleşmenin söz vermeden ileri geldiğine dair bu ters yorumun çok iyi bir örneğidir. Robins'e göre, sözleşme, bir ikili söz verme idi; Rawls'a göre ise, söz verme, yalnızca bir sözleşmenin yarısıdır.

İlk bakışta, Rawls'ın adalet kuramı, şu andaki tartışmanın çerçevesinden bütünüyle uzağa düşmektedir. Fakat, iki kuramsal alan – yani dilbilim ve etik – arasında doğrudan ilişki kurma girişiminin başarısızlığını aydınlığa kavuşturabilen şey, iletişimsel uyarlanması içinde bulunan söz edimleri kuramına açıkça alınmış bu mesafedir.

Adalet idesinin en belirgin çizgilerini özet olarak hatırlarsam, birincisi: Adalet kuramı, ilk uygulama alanını Rawls'ın “işbirliği şeması” diye adlandırdığı bir toplumun temel kurumlarında bulur. Bu ide, aralarında söz verme edimindeki taraflar için söz konusu olanlar gibi katışıksız biçimde öznelerarası [*intersubjectif*] olan yükümlülükleri göreceğimiz, bireysel edimlere sadece ikincil olarak uygun düşmektedir. O halde, kişisel bir erdeme doğru, aslında genel bir erdemden yola çıkıyoruz.

İkincisi, adalet idesi, kendisini iki ilkeyle ortaya koyar: ilki, eşit bireylerin haklarını ve ödevlerini düzenler; ikincisi ise, eşit olmayan bireyler arasındaki üstünlüklerin ve yoksunlukların paylaşılmasını düzenler. İlki politik,

ikincisi ise sosyo-ekonomik alana egemendir. İşte Rawls'ın, bunlar için kabaca verdiği tanım (Ibid., s.60): “İlk ilke – her kişi, başkası için benzer bir özgürlükle bağdaşan en geniş temel özgürlük derecesinde bir hakka sahip olmalıdır; ikinci ilke – toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler: a) herbir kişinin yararına olduklarının yeterince beklenebildiği, b) konumların ve görevlerin *herkese açık* olduğu bir biçimde düzenlenmiş olmalıdır”. O halde: hakların eşitliği, şansların eşitliğidir. İkinci ölçüt üzerinde ısrarla duralım, zira genel alandan kişisel alana geçişte belirleyici rol oynayan bu ikincisidir; Rawls diyor ki: “Üstünlüklerin ve yoksunlukların paylaştırılmasındaki bir eşitsizlik, ancak birilerinin üstünlüklerindeki bir fazlalık, diğerlerinin yoksunluklarının azaltılmasına yardımcı oluyorsa adildir”. Bu ikinci genel ilkenin, sözünde durma gerekliliğini doğuran kişisel ilkenin gerekçelendirilmesi bakımından ne kadar önemli olduğunu az sonra göreceğiz.

Üçüncü olarak, bu iki adalet ilkesinin geçerliliği, bu ilkelerin, başlangıçta mutlak bir eşitlik durumu içinde yer almış olacak, bu ilkelerin seçiminden herbir kişi için sonuç olarak çıkacak üstünlükler ve yoksunluklarla ilgili hiçbir fikre sahip olmayacak sağduyulu bireyler tarafından seçilecek olmalarına bağlıdır. Adaleti, hakseverlik (*fairness*) olarak belirlemeye olanak tanıyan, bir “başlangıç durumu” varsayımına yapılan bu gönderme ve ardından, başlangıç durumunun doğurduğu problemleri en uygun biçimde çözecek olan şeyin adalet ilkeleri olduğunun tanıtlanmasıdır. Adil olan, önce başlangıç durumu, seçilmiş ilkelerin bu duruma göre yerindeliği ve en sonunda çifte kabulü içinde adaletin kendisidir. *Justice as fairness** onun ana savıdır.

Bizi yalnızca, gerçekleştirici, “edimsel”, gündelik dile ait ve hergünkü koşullar içinde gerçekleştirilmiş olan

* Hakseverlik olarak adalet (çev.)

sözcelemleri dikkate alan *speech acts* kuramının uzağına götüren, çok açık bir şekilde, tamamıyla gerçekdışı bir başlangıç durumu varsayımıdır. Fakat, adil bir başlangıç durumu konusundaki katışıksız olarak varsayımsal görüş, toplumsal sözleşme geleneğinin adalet kuramına yaklaştığı ölçüde, onların ahlâksal sonuçlarıyla ilgili aynı söz edimleri kuramı tarafından ortaya konmuş ve çözümlenmemiş soruna, geniş bir yay çizdikten sonra dönüşü olanaklı kılar. Bu daha sora göreceğimiz bir şey. Hatta belki de *in fine**, antlaşan taraflar arasındaki başlangıçtaki mutlak bir eşitlik durumu varsayımının kendisine, söz verme kuramından dönüşte bir sarsıcı düşünce telkin edebileceğiz. Fakat, önce mesafeyi açalım.

Dedik ki, özgür ve sağduyulu, başlangıçta bir eşitlik durumu içinde yer almış ve içinde bulundukları işbirliğinin ana çizgileri üzerinde hep birlikte uyuşan, kısacası aralarında adil olan/olmayan gibi önemli noktalar üzerinde ortaklaşa ve bir kez karar veren kişileri imgelemek söz konusudur. Bu varsayımın gerçekdışı niteliğinin altı, “bilisizlik perdesi” kavramının oynadığı rol tarafından çizilmektedir. Adalet ilkelerinin, başlangıç durumuna en uygun olarak seçilmiş olacağı şey, bir “bilisizlik perdesi”nin arkasıdır. Bununla, hiçkimsenin toplumdaki yerini (sınıf, konum, üstünlük anlamında) bilmeme durumunu kastediyoruz. Başlangıç durumunun bu önemli koşulu, Rawls’ın kuramını, adaleti belirli bir toplumsal yapıda hoşnutlukların gözle görülür dengesini en yüksek noktaya çıkarmak olarak tanımlayan faydacı gelenekten bir anda uzaklaştırır. Fayda kavramı ayrıca alınmıştır. Sözleşmeyi gerçekleştirenlerin varlıklarını önceden teslim ettikleri güvenilir el, hoşnutluklara, eğilimlere ve isteklere sınır koyduğu anda, hakseverlik olarak adalet, deontolojik bir teoriye dönüşür.

* sonuçta (çev.)

Bu varsayımın kantçı biçimi üzerinde ısrar etmek yararsızdır.

Burada, Rawls'ın özenli bir biçimde ve aşırı karmaşıklıkla incelediği şu iki sorunu tartışmayacağım: öncelikle, başlangıç durumunda seçilecek şeyler olarak iki ilkenin tanımı; ardından, sözleşen kişilerin ahlâksal seçeneklerle ilgili en fazla bilişye ve gerçek çıkarlarıyla ilgili en az bilişye [*information*] sahip oldukları bu başlangıç durumunun eksiksiz betimlenmesi.

Doğrudan, hakseverlik olarak bu iki ilkenin bireysel alana uygulanmasına yöneliyorum (§ 18 ve 51-52). Söz verme problemini ve askıda bırakılmış sorunu, yani sözünde durma ödevi sorununu, gerçekten bu alanda yeniden ele geçiriyoruz. Daha önce de belirttiğimiz gibi Rawls, izlenecek dizisel düzenin bireylerin oluşturduğu kurumlardan ve ulusların aralarındaki ilişkilerden doğduğundan kuşku duymaz. Rawls, adalet kuramının en anlaşılması güç bölümünü oluşturanın, bireysel alana uygulanması olduğunu itiraf eder: çizdiğimiz yayın sakınımlılığını açıklayan şey. Temel olan şu ki, bireylerin kendilerine ve aralarında birbirlerine karşı bağlı oldukları yükümlülüklerle ilgili her teori, örtük olarak, kurumlar düzeyinde bir adalet kuramını barındırmaktadır. Adalet ilkelerinin bireysel uygulanma alanını düzenleyen sınıflandırmadan söz etmeyeceğim ve Rawls'ın, adil kurumları destekleme, talihsiz kişilere yardım etme, başkasına haksızlık etmeme, hiçbir canlı varlığa gereksiz yere eziyet etmeme gibi doğal ödevlerden ayırdığı yükümlülükler üzerinde yoğunlaşacağım. Ana yükümlülük, herbir kişinin şu iki koşul altında, kurumların iyi işlemesine kendi payına düşen (*does his part*) katkıda bulunması gerekliliğidir: yukarıda anılan iki ilkeye uygun, adil bir kurum olması ve üstünlükleri isteyerek kabullenmemiz. Böylece, *fair share* (adil katkı) kavramı, öznelarası yükümlülüklerin ait olmayı sürdürdüğü

bireysel alan ile toplumsal alan arasındaki geçişi sağlayan ilkedir. Söz verme edimlerinin, anlaşmaların, kişisel sözleşmelerin, yükümlülükleri doğuran istemli edimlerle, onların arzu edilebilir içeriği adil kurumların ilerlemesine bağlı olduğu ölçüde desteklenebilir. Yükümlülükler, diğer bireylerden ileri geliyorsa, bu, başlangıçtaki sözleşmeyle oluşturulmuş işbirliğine sadakatten dolaydır. Diğer deyişle: saymaca değerli yükümlülükler, üstünlüklerin ve yoksunlukların dağıtımındaki hakseverlik ilkesinden kaynaklanır.

Söz vermeyi ve ona ilişkin sözünde durmaya söz verme paradoksunu üzerine yerleştirebileceğimiz arka-plan böyledir. Searle'ün anlamında, yani herhangi biri “elverişli koşullarda X yapmaya söz veriyorum” dediğinde, geçerli bir özrü olmadıkça X yapmak zorundadır diye özetlenebilecek söz vermenin kurucu *kuralı* ile sözünde durmak gerektiğine dair bağlılık *ilkesini* açık biçimde ayırdetmek gerekir. Kurucu kural, genel alandan kişisel alana taşınmış hakseverlik ilkesinden doğan bağlılık ilkesine değil, bir söz edimleri kuramına bağlıdır. Söz verme, verilen her sözün kişinin kendini yükümlemesi anlamına geldiği doğru olsa bile, tanımı-gereği-adil değildir; yalnızca, söz vermenin *uygulaması* için adil ya da değildir denebilir. Bir söz verme, iyi niyetle (*bona fide*) gerçekleştirildiğinde adildir ve elde edilmiş her üstünlüğün, bir eşitsizlik durumunda karşı tarafın kanıtlamış olduğu yoksunlukların düzeltilmesi içinde karşılığına sahip olmasını isteyen hakseverlik ilkesine uyar. Böylece, iki taraf da işbirliğinden yarar sağlar. Söz edimleri kuramı olarak söz verme teorisine Rawls'ın katkısını özetlemek için şu tümceyi öneriyorum: iki adalet ilkesine uygun düşen işbirliğini en yükseğe çıkardığında, söz vermenin uygulaması adildir. Daha önce, işte bu anlamda Robins'e göre sözleşme iki söz verme

arasındaki karşılıklılıktan doğarken, Rawls'a göre söz verme, bir sözleşme ediminin yarısıdır diyebilmişim.

Birkaç kişisel öneriyle tamamlamak isteyeceğim. Bana öyle geliyor ki, araştırmamızdan iki bilanço çıkarabiliriz: olumlu ve olumsuz.

Olumsuz bilanço: Söz edimleri çözümlemesinden görkemli bir normatif düşünce çıkarmanın olanaklı olduğu düşüncesine, yalnız ahlâksal ilke ile oluşturucu kural arasındaki bir karıştırma yol açabilir. Ahlâksal ilkelerin kaynağı, vaat, adak, söz verme örneklerindeki gibi kişisel antlaşmalarda, söz edimlerinin oluşturucu kurallarına dışarıdan gelir. Bu olumsuz vargı, ödev sözcüğünün anlamını kavrayışımızın; G.E.Moore'un düşündüğü gibi sezgisel mi, yoksa ortalama çıkarın en yüksek düzeye getirilmesi biçimindeki faydacı anlayış gereğince mi, o da değilse Locke'tan Rousseau'ya, Kant'a ve sonunda Rawls'a kadar uzanan sözleşme kuramı geleneğine göre, kurgusal olarak yeniden oluşturulmuş bir başlangıç durumundan doğan adalet ilkesi gibi bir normatif ilkenin geçerliliği uyarınca mı kavradığımız sorusunu açık bırakır.

Fakat bu olumsuz vargılar ve açık kalan olumlu seçenekler, çözümlememizin son sözcükleri değildir. Gerçekleşen tartışmadan olumlu bir bilanço çıkarabiliriz: Tüm sorumluluğu üzerime alarak şu üç önermeyi gerçekleştireceğim:

a) Öncelikle, buyruk, hapsetme kararı, söz verme gibi söz edimlerinin edimsözel gücü – adalet ilkelerinin ilk sırasında yer alan – ahlâksal ilkelerin genel alandan kişisel alana doğru götürülmesindeki aracılığı üstlenir. Diğer deyişle, dil, C durumunda X'in Y sayılmasını sağlayan dilsel kuruluşları, tümüyle hazır kurguları konuşan kişilerin kullanımına sunar; bu dilsel kuruluşlar, herbir kişinin istemli yönelimlerini toplumsal yaşamımızın işbirliği

çizemini düzenleyen ahlâksal ilkeler *altında toplamaya* olanak sağlar. İlk olumsuz bilançomuza göre, söz vermenin kurucu kuralından sadakat ilkesini türetmek gibi, kuraldan ilke türetmek ne kadar az inandırıcı ise, söz edimlerinin iletişim için temel olan edimsözel gücünden ekonomi yapmak da o kadar olanaksız görünmektedir: bu edimler, ahlâksallığın evrensel ilkelerinin bireysel yönelimlere eklemlenmeye geldiği derinlerdeki yeri gösterirler. Eğer söz verme bu eklemlenme içinde seçkin bir yer tutuyorsa, bu öncelikle temel koşulu gereğince bir yapma yükümlülüğü içermesinden; ardından da, kendini-yükümlleme ile yönelimlerin karşılıklılığının kabul edilmesi arasındaki uyuşmadan dolayı, bu yükümlülüğün bir anda öznelarası bir değere sahip olmasındandır. Söz edimlerinin bu aracılık görevi o kadar vazgeçilmezdir ki, onlar olmaksızın ahlâksal ilkeler, eylemler için asla kılavuz olamaz. Onlar, kesinlikle eyleme itmezler; yalnızca eyleme olanak sağlarlar. Fakat, bunu yaparken, aynı anda itici motifler ve pratik akılyürütmenin düzeneği içindeki kurucu öncüller olan davranış gerekçelerini beslerler.

b) İkinci sonuç: Belki de, bir adım daha atmanın tehlikesini göze alabilir ve adil olma erdemi gibi ahlâksal ilkeler ile söz verme edimi gibi söz edimlerinin kurucu kuralı arasında belirli bir *karşılıklılık* olduğunu varsayabiliriz. Söz edimleri, gerçekten de dile, özgür ve ussal bir istemli yönelim, bir kendini-güdümleme ve yükümlleme gücü sağlarlar. İstenç kendisini kendine verdiği andan itibaren, kendini yükümlleme gücü adalet ilkesine katılarak, adalet ilkelerini yasalar haline dönüştürür. Tek bir sözcükle, buyruk, hapsedme kararı, vaat, söz verme gibi edimlerin edimsözel gücü, artık soyut bir ilke değil, insan davranışının bir kipi olan ahlâksal özerkliğin aracısıdır.

c) Üçüncü sonuç: Rawls'ın eşit taraflar arasındaki başlangıç sözleşmesi varsayımı, somut ve görünür söz edim-

leri bakımından, soyut ve varsayıma dayalı yapısı nedeniyle tümüyle aşkındır; orada, *söz verme ediminin imgesel ve aşırı genelleştirilmesinin* görüldüğü andan itibaren bu varsayım, daha akıl alır ve sezilebilir olur. İlk antlaşma, gerçekten de imgesel varsayımın bir yarı-söz verme biçimine soktuğu bir meta-söz verme olarak betimlenmiştir: olan biten her şey, gerçekten, toplumun bütün bireylerinin bir defalığına, edimlerini başlangıçtaki eşitlik durumuyla en iyi uyuşan adalet ilkeleri altına yerleştirmekte anlaştıkları durumdaki gibidir. Bazı söz edimlerinin gücü, yalnızca ahlâksal ilkeler ile eylem alanı arasında bir aracılık gerçekleştirmezler; bir yarı-söz verme gibi *örnekseme yoluyla* tasarlanabilecek başlangıç antlaşması gereğince, ahlâksal ilkelerin kendisine *yarı-sezgisel* bir şemalaştırma sunarlar. Diyelim ki: bir yarı-söz verme gibi bir imgesel meta-söz verme, işte Rawls'ın hakseverlik ilkesinin çok soyut ve anlaşılması güç idesine birkaç sezgisel anlaşılma olanağı sunan şey. Kesinlikle, sözünde durmaya söz vermenin bitimsiz döngüsü içine düşmenin bedeli olarak, bu imgesel projeksiyon, işbirliği şemasını oluşturdukları sırada, çıkarları konusunda bilisizlik durumu içinde yer almış özgür ve sağduyulu bireylerin adalet ilkelerini birlikte seçecekleri biçimindeki olağanüstü karmaşık uslamlamasının yerini tutmaz; en azından, özgün bir yarı-söz vermenin bu imgesi, işbirliği şemasının özgün niteliğini verir; sözcüğün kantçı anlamıyla, başlangıç sözleşmesini şemalaştırır.

Hiç kuşku yok ki, bu üç olumlu vargı, usayatkınlığın gitgide azaldığı bir düzene göre sıralanmaktadır. Her bir kişinin sahip olduğu özgür olarak kendisini yükümleme gücü yoluyla, ahlâksal ilkeler ile uygulama alanım arasında gerçekleştirilmiş bir arabuluculuk düşüncesi bana, çok büyük bir usayatkınlığa sahip gibi geliyor; arkasından, daha az inandırıcı bir güç ile, yalnızca yükümlülüğün

kendi kendisini adalet ilkesinin altına yerleştirmesi düşüncesi değil ama, her bir kişinin sahip olduğu özgür olarak kendini yükümleme gücü ile adalet ilkesi arasındaki bir karşılıklı ilişki – kantçı anlamda, bir özgürlük yasasının özerklik idesine anlamını veren karşılıklı ilişki – düşüncesi de öyle. Nihayet, eğer aynı anda faydacılığa ve ahlâksal sezgiciliğe karşı olan sözleşme kuramı geleneği içinde kalmak istersek, söz vermede olduğu gibi iletişim açısından temel olan söz edimlerinin edimsözel gücü içinde, varsayımsal başlangıç antlaşması idesinin aynı *şemasını* görebiliriz. Bu sonuncusu, felsefî bakımdan, en ilginç olduğu kadar en tartışmalı da olan işlevidir. İtirazların tümüyle baş edebileceğine *söz vermiyorum (sic!*)*.

* “Altını imzalarım” anlamına gelen Lâtinçe deyim. (Çev.)

Ekler

Yaşamöyküsü

Paul Ricoeur'ün 27 Şubat 1913'te Valence'ta dünyaya gelişinden altı ay sonra annesi ve bundan iki yıl sonra da İngilizce öğretmeni olan babası ölür. Dünya Savaşı'nın başladığı sırada, Ricoeur ve ablası, büyükanne ve dedelerinin bakımına girer; daha sonra da, yaşamı boyunca onlarla ilgilenecek olan bekâr teyzelerinin.

Ricoeur, öğrenim gördüğü Rennes Lisesi'nde, gelecekte yararlanacağı ilk esinini aldığı Roland Dalbiez'in felsefe derslerini izler. Eğitimine devam edeceği Sorbonne Üniversitesi'ne girişinden önce, Rennes Üniversitesi'nde, Fransız refleksif düşünürleri (Lachelier ve Lagneau) üzerine bir master çalışması yapar. Sorbonne'daki yıllarında, Husserl'in metinlerini inceleme fırsatı bulacağı Gabriel Marcel'in “cuma” seminerlerine katılır. Felsefede “agrégation” * derecesini aldığı 1935 yılında, çocukluk arkadaşı Simone Lejas ile evlenir. Aynı yıl, dersler vermek üzere Colmar'a ve ardından Lorient'a gider.

II. Dünya Savaşı hazırlıklarının yapıldığı sırada, Almanca bilgisini geliştirmek amacıyla Münih Üniversitesi'ndeki yaz kurslarına katılmak üzere Almanya'ya gider. Fransa'ya dönüşünün ardından, çeşitli cezaevlerinde geçireceği ve 1945'e kadar sürecek tutukluluk yaşamı başlar. Bu dönem onun için çelişkili bir biçimde verimli yıllardır: arkadaşı Mikel Dufrenne ile birlikte yaptığı ve ilk yayını olan Karl Jaspers üzerine bir kitaba

* Üniversitede ders verme yeterliği.

temel oluşturacak araştırmalarını bu sırada gerçekleştirir; buna koşut olarak Husserl'in *Ideen I* yapıtının çevirisi üzerinde çalışır ve tutukevindeki arkadaşlarına felsefe dersleri verir.

1945'te salıverilmesinin ardından, 1948'e kadar ders vereceği Chambon-sur-Lignon'daki kolej'de çalışmaya başlar. Bu yıllarda CNRS'te** Emmanuel Levinas, Maurice Merleau-Ponty, Jean-Paul Sartre gibi meslektaşlarını Alman fenomenolojisiyle tanıştıracaktır. Husserl'i okuyup çevirdiği kadar, 1968 hareketinde bile koruyacağı politik tavrını ve devlet duygusunu borçlu olduğu Hegel üzerinde de çalışır.

1948'de Strasbourg Üniversitesi'nin Felsefe Tarihi Kürsüsü'nü Jean Hippolyte'ten devralır. 1950 yılında istenç fenomenolojisi konusunda bir tez geliştirerek savunmaya ve *Christianisme Social* ve *Esprit* dergilerinde çeşitli yazılar yayımlamaya başlar.

1956'dan 1965'e kadar Sorbonne'da görev yapar ve ardından Nanterre'de ders vermeyi tercih eder. 1969'da dekan seçildiği bu üniversitedeki görevinden, üniversitedeki büyük bir kitlenin “şiddetli solcu” olduğu gerekçesiyle ve fiziksel bir saldırıya uğramasının ardından istifa edecektir.

Fransız entelektüel hayatına “istemeyerek” mesafe alarak Louvain'e gider ve dersler verir. Üç yıl sonra, felsefe profesörü kariyerini tamamlayacağı Paris-10 Üniversitesi'ne (Nanterre) geri döner. Aynı zamanda, Kanada'nın Montréal ve A.B.D.'nin Yale Üniversitesi'nde konferanslar verir. Bunu Chicaco'da 1990'a kadar sürecektir. Bu yıllar Ricoeur'e, Alman fenomenolojisi, Fransız refleksif düşüncesi ve Anglo-sakson analitik felsefesi arasında “sacayağı” kurma olanağı sağlayacaktır. *La Métaphore Vive*, *Temps et Récit* ve *Soi-même comme un autre* adlı yapıtları da bu sürecin ürünleridir.

Paul Ricoeur, Fransa dışındaki dokuz akademinin üyesidir ve çeşitli ülkelerdeki üniversiteler tarafından verilmiş otuzdan fazla onursal doktora payesine sahiptir.

** (Fransız) Ulusal Bilimsel Araştırmalar Merkezi.

Yayın Listesi

Yapıtları ve Çevirileri:

Karl Jaspers et la philosophie de l'existence, en collaboration avec M.Dufrenne, Paris, Ed. du Seuil, 1947.

Gabriel Marcel et Karl Jaspers. Philosophie du mystere et philosophie du paradoxe, Paris, Ed. du Seuil, 1948.

Philosophie de la volonté. I.Le Volontaire et l'Involontaire, Paris, Aubier, 1950, 1988.

Idées directrices. Pour une phénoménologie d'Edmond Husserl, Paris, Gallimard, 1950, 1988.

Quelques figures contemporaines, Appendice à l'*Histoire de la philosophie allemande* d'Emile Bréhier, Paris, Vrin, 1954, 1967.

Philosophie de la volonté. II.Finitude et Culpabilité.
1.L'Homme faillible, 2.La symbolique du mal, Paris, Aubier, 1960, 1988.

Histoire et Vérité, Paris, Ed. du Seuil, coll."Esprit", 1955, 1964, 1990.

De l'interprétation. Essai sur Freud, Paris, Ed. du Seuil, coll."L'ordre philosophique", 1965.

Le Conflit des Interprétations. Essais d'Herméneutique I, Paris, Ed. du Seuil, coll."L'ordre philosophique", 1969.

La Métaphore vive, , Paris, Ed. du Seuil, coll."L'ordre philosophique", 1975.

Temps et Récits, tome 1, , Paris, Ed. du Seuil, coll."L'ordre philosophique", 1983, coll."Points Essais", 1991.

- Temps et Récits, tome 2: La Configuration dans le récit de fiction*, , Paris, Ed. du Seuil, coll."L'ordre philosophique", 1984, coll."Points Essais", 1991.
- Temps et Récits, tome 3: Le temps raconté*, Paris, Ed. du Seuil, coll."L'ordre philosophique", 1985, coll."Points Essais", 1991.
- Du texte à l'action. Essai d'herméneutique II, Temps et Récits, tome 2: La Configuration dans le récit de fiction*, , Paris, Ed. du Seuil, coll."Esprit", 1986.
- A l'école de la phénoménologie*, Paris, Vrin, 1986.
- Soi-même comme un autre*, Paris, Ed. du Seuil, coll."L'ordre philosophique", 1990.
- Lectures 1. Autour du politique*, Paris, Ed. du Seuil, coll."La couleur des idées", 1991.
- Lectures 2. La contrée des Philosophes*, Paris, Ed. du Seuil, coll."La couleur des idées", 1992.
- Lectures 3. Aux frontières de la philosophie*, Paris, Ed. du Seuil, coll."La couleur des idées", 1994.
- Réflexion faite: autobiographie intellectuelle*, Paris, Ed.Esprit, 1995.
- Le juste*, Paris, Ed.Esprit, 1995.
- La critique et la Conviction*, entretiens avec François Azouvi et Marc de Launay, Paris, Calmann-Lévy, 1995.
- L'Idéologie et L'Utopie*, Paris, Ed. du Seuil, coll."La couleur des idées", 1997.
- Seçilmiş makaleleri ve görüşümleri:
- "Unicité ou pluralité des principes de justice?", *Justice sociale et Inégalité*, sous la direction de Joelle Affichard et Jean-Baptiste de Foucauld, Paris, Ed.Esprit, 1992.
- Phénoménologie et Théologie*, sous la direction de Jean-François Courtine, Paris, Crittérion, 1992.
- "Amour et Justice", texte publié avec sa traduction allemande, Tübingen, Ed.J.C.B.Mohr (Paul Siebeck), 1990.
- "Quel *ethos* pour l'Europe?", *Imaginer l'Europe*, sous la direction de Peter Klossowski, Paris, Ed.du Cerf, 1992.
- Préface à Betty Rotman, *Une grave distraction*, Paris, Balland, 1992.

- “L’argent: d’un supçon à l’autre”, *L’argent*, Paris, Autrement, 1992.
- “Herménéutique. Les Finalités de l’exégèse biblique”, *La Bible en philosophie*, sous la direction de D.Bourg et A. Lion, Paris, Centre Thomas More/Ed.du Cerf, 1993.
- “J’attends la renaissance” entretien avec Joel Roman et Etienne Tassin, *A quoi pensent les philosophes?*, Paris, Autrement, nonembre 1988.
- “De la volonté à l’acte”, entretien avec Carlos Oliviera, “*Temps et Récit*” de Paul Ricoeur en débat, Paris, Ed.du Cerf, coll.”Procope”, 1990.
- “Soi-même comme un autre”, entretien avec Gwendolyne Jarczky, *Rue Descartes*, n°1, Paris, Albin Michel, 1991.

Terimler Konusunda Açıklamalar

Anlam (*sense*): En genel tanımıyla, dilsel bir ifadenin göndermede bulunduğu şey dışında sahip olduğu iletişimsel içerik. Çeşitli anlam görüşleri arasında, bu içeriği nasıl tanımladıklarına bağlı farklılıklar vardır. Örneğin: Locke'un "zihinci" görüşü, bu içeriği bir sözcüğün zihinde uyandırdığı "ide" olarak tanımlarken, Austin ve Searle'ün "kullanımbilimsel" görüşü, bu içeriği bir sözcelemin içinde gerçekleştirildiği koşullarla açıklamayı denemektedir.

Anlambilim (*semantic*): Göstergebilimin, göstergeler ile onların uygulanabildiği nesneler arasındaki ilişkileri inceleyen alt-dalı.

Anlam belirsizliği (*ambiguity*): Bir dilsel ifadenin anlamının kesin olarak belirlenememesi durumu. Örneğin "Aç mısınız?" sorusuna verilen "Bir şeyler atıştırdım" yanıtı, "Hâlâ açım", "Ne önereceğine bağlı" ya da "Belki daha sonra yerim" anlamlarına gelebilir.

Anlamlandırım (*rheme*): Austin'de, düzsöz ediminin alt edimlerinden birisi olan anlamlandırma edimiyle ortaya konan ürün.

Anlamlandırma edimi (*rhetic act*): Austin'de düzsöz edimini oluşturan üç alt-edimden birisi. Bu alt-edim, bir dillendirmiyi belirli bir anlam ve belirli bir göndergeyle kullanmaktan ibarettir.

Anlamsızlık (*non-sense*): Bir dilsel ifadenin herhangi bir iletişimsel değer taşıması durumu. Örneğin “Değişimler kaneviçenin gözünde ayaklanıyor” ifadesi semantik açıdan kusurlu olması nedeniyle anlamsızdır.

Bağıntı (*relation*): Grice’ın, Kant’ın kategorilerinden esinlenerek, konuşmanın dört merkezi ilkesi olarak ortaya koyduğu ilkelerden biri. Bağıntı ilkesi, iletişim etkinliğine katılan bireylerin konuşmaya katkılarının, konuyla uygunluk gözetilerek yapılması gerektiğini belirtir.

Bağlam (*context*): Bir sözcelemin içinde gerçekleştirildiği koşulları belirtir. Konuşucu ve dinleyicinin karşılıklı konumları, iletişimin içinde gerçekleştirildiği ortamın ve koşulların bilgisi gibi öğelerden oluşur.

Başarısız (*unhappy*): Austin’de, bir edimsel sözcelemin altı başarı ölçütünden birine ya da daha fazlasına aykırı olduğundaki durumu.

Belirtik edimsel (*explicit performative*): Austin’in ilkel/belirtik edimsel ayrımına göre, sözcelemlerin, kendileri aracılığıyla gerçekleştirilen eylemin doğasını yansıttığındaki formu. Örneğin “Senden özür dilerim” sözcelemi bir belirtik edimseldir.

Belirtke (*index*): Peirce’a göre, gösterge türlerinden biri. Bir göstergenin, insanlar arasındaki ortak deneyimlere dayalı olarak bir başka olguyu imlediği durum. Örneğin: bebeğin ağlaması bir gereksinimi ya da sıkıntısı olduğunun; duman ateş yandığının göstergesidir.

Bildirim (*statement*): “Dünya yuvarlaktır” gibi, olgusal betimlemeler sunan ifadeler. (Mantıktaki “önerme” kavramının dilbilimdeki adı).

Bilişsel içerik (*cognitive content*): Bir sözcelemin, kullanımbilimsel değeri dışında taşıdığı ileti.

Davranış-belirtici (*behabitve*): Austin’deki beş edimsöz edimi sınıfından biri. Bunlar, özür dilemek, kutlamak, başsağlığı dilemek gibi toplumsal tavır ve davranışlara ilişkindir.

Dilci felsefe (*linguistic philosophy*): Belirli bir dildeki belirli sözcüklerin ya da başka öğelerin gündelik kullanılışlarına bakarak felsefe sorunlarını çözmeyi deneyen, temelleri Moore tarafından atılmış ve Oxford'ta geliştirilmiş felsefe anlayışı.

Dile getirilebilirlik ilkesi (*expressibility principle*): Searle'ün, anlatılmak istenen herşeyin dile getirilebileceği şeklinde formüle ettiği ilke.

Dillendirim (*pheme*): Austin'in bir dillendirme ediminin ürününe verdiği ad.

Dillendirme edimi (*phatic act*): Austin'de bir düzsöz ediminin üç alt-ediminden biri. Bu alt-edim, belirli bir dilin sözcüklerini, belirli bir tonlamayla ve o dilin dilbilgisi kurallarına uygun olarak sözcelemeaktır.

Dil oyunları (*language games*): Wittgenstein'in post-Tractatus döneminde, özellikle *Felsefi Soruşturmalar*'da açıkladığı, dilin olgu bağlamlarını resmetme işlevi dışında kalan, gündelik yaşamda kullanılan, fıkra anlatmak, adres tarif etmek, şaka yapmak gibi kullanım formlarıdır.

Dinleyici (*hearer*): Karşılıklı konuşma ortamındaki bireylerden, kendisine hitap edilen.

Dizimbilim (*syntax*): Bir doğal dildeki tümce kuruluşlarında sözcüklerin sıralanma düzenlerini belirleyen kurallar bütünü.

Doğal dil (*natural language*): Türkçe, İngilizce gibi tek tek diller.

Doğrulanabilirlik (*verifiability*): Mantıkçı-pozitivist felsefede, bir dilsel ifadenin anlamlılık ölçütü. Onlara göre, analitik ya da deneysel olarak doğrulanamayan ifadeler, sahicı anlam içeriğinden yoksundur.

Duygusal ifadeler (*emotional expression*): Ayer, Carnap gibi neo-pozitivistlere göre, herhangi bir imlemi olmayan, duygu, tutum belirten; beğeni ya da yergi dile getiren ifadelerdir.

Düzsöz edimi (*locutionary act*): Austin'in edimsöz edimi ve etkisöz ediminden ayırdığı, yalnızca herhangi bir şey söyleme edimi olarak tanımladığı söz edimi. Searle bunun olanaksız olduğunu düşünmektedir.

Düzenleyici kurallar (*regulative rules*): Searle'de söz edimlerini yöneten kurallar ikiye ayrılır: düzenleyici ve kurucu kurallar. Searle'e göre düzenleyici kurallar, kurallardan bağımsız olarak var olan, kişiler arası ilişkileri düzenleyen kurallardır. Nezaket kuralları bu türe girer.

Edimsel sözcelem (*performative utterance*): Austin'in başlangıçta yaptığı "edimsel/saptayıcı" ayrımına göre, edimsel sözcelemler kendileri aracılığıyla bir takım edimlerin gerçekleştirilmesine yarar. Örneğin "Bunu yapmaya söz veriyorum" sözcelemini gerçekleştirmiş olan kişi, belirli bir şey yapma yükümlülüğünü üzerine alma edimini gerçekleştirmektedir.

Edimsöz edimi (*illocutionary act*): Austin'e göre, bir şey söyleme ediminin tersine, bir şey söylerken gerçekleştirilen edim. Örneğin "Yarın yağmur yağacağına dair seninle bahse girerim" demek, bir bahse girme edimsöz ediminde bulunmaktır.

Etkisöz edimi (*perlocutionary act*): Austin'de, konuşucunun kendisi aracılığıyla dinleyici üzerinde bir etki yaratmayı başardığı edisöz edimi. Örneğin, birisine "onu vur" diyerek onun bir başkasına ateş etmesine neden olan kişinin "onu vur" sözcelemi, bir etkisöz edimidir.

Gönderge (*reference*): En genel tanımıyla, betimleyici bir ifadenin resmettiği varlık. Örneğin "Dünya'ya en yakın gök cismi" ifadesinin göndergesi Ay'dır.

Gönderme yapmak (*to refer*): Dış dünyadaki bir varlığı belirtmek.

Gösterge (*sign*): Kendisi dışında bir şeyin yerini tutan en küçük anlam birimi. Saussure'e göre bir gösterge, gösteren ve gösterilen olmak üzere iki öğeden oluşur.

Güç (*force*): Austin’de, bir sözcelemin anlamı ve göndergesi dışında sahip olduğu iletişimsel değer. Örneğin “Defol!” sözcesinin gücü, birisini kapı dışarı etmektir.

İlkel edimsel (*primary performative*): Austin’in ilkel/belirtik karşıtlığı içinde tanımladığı sözcelem sınıfı. Kendisi aracılığıyla gerçekleştirilen eylemin doğasını belirtmeyen, “üzgünüm” örneğindeki gibi sözcelemler.

İfade (*expression*): Jestler, mimikler, sözcelemler gibi, bir iletide bulunmak için kullanılan her tür araç.

İmlem (*meaning*): Olgı bağlamlarını resmeden ifadelerin göndergesi ve anlamını aynı anda belirten terim.

İşbirliği ilkesi (*co-operative principle*): Grice’in, “konuşmaya katkını, katkıyı yaptığın şamanın gerektirdiği biçimde, katıldığın söz alış-verişinin kabul edilmiş amacı doğrultusunda yap” biçiminde formüle ettiği iletişim ilkesi.

Karar-belirtici (*verdictive*): Austin’in beş edimsöz edimi sınıfından birisi olarak, “...sonucuna varmak”, “...olarak değerlendirmek” gibi genellikle hukuksal edimleri kapsar.

Kiplik (*modality*): Grice’in işbirliği ilkesinin dört alt-ilkesinden biri. Konuşucunun bulanıklıktan kaçınması gerektiğine işaret eden kiplik, şu dört buyruktan ibarettir: 1)Bulanıklıktan kaçın, 2)belirsizlikten kaçın, 3)özlü konuş, 4)derli-toplu konuş.

Konuşucu (*speaker*): İletişim ortamında dinleyiciye hitap eden kimse.

Kullanım-belirtici (*exercitive*): Austin’deki beş edimsöz edimi sınıfından biri. Salık vermek, uyarmak, dikkatini çekmek gibi, bir erkin, hakkın ya da yetkenin kullanılması olan edimler bu grupta yer alır.

Kullanımbilim (*pragmatic*): A.B.D.’li göstergebilimci Charles Morris’e göre göstergebilimin üç alt disiplini şunlardır: dizimbilim, anlambilim ve kullanımbilim. Kullanımbilim, göstergeler ile onları kullanan kişiler arasındaki bağlantıları inceler.

Kurucu kurallar (*constructive rules*): Searle'e göre, yeni davranış biçimleri yaratıp onları düzenleyen kurallar. Örneğin, satranç oyununun kuralları.

Nicelik (*quantity*): Grice'ın işbirliği ilkesini oluşturan dört alt-ilke sınıfından biri. Bu alt-ilke şu iki buyruktan oluşur: 1)Konuşmaya katkın, katıldığın söz alış-verişinin o andaki amaçlarının gerektirdiği ölçüde bilgilendirici olsun; 2)Konuşmaya katkın, gerektiğinden fazla bilgilendirici olmasın.

Nitelik (*quality*): Grice'ın işbirliği ilkesinin alt-ilkelerinden biri. Şu iki buyruğu içerir: 1)Yanlış olduğuna inandığın şeyi söyleme; 2)Elinde yeterli kanıt olmayan şeyi söyleme.

Saptayıcı (*constative*): Austin'in çözümlemelerinin başlangıcında kullandığı ve sonuçta kendiliğinden geçerliğini yitiren "edimsel/saptayıcı" sözcelemeler ayrımındaki bir grup. Saptayıcı sözcelemeler "Oxford, Londra'ya 100 km. uzaklıktadır" gibi olgusal betimlemelerdir.

Serimleyici (*expositive*): Austin'in beş edimsöz edimi sınıfından biri. Austin'e göre, onaylamak, sanmak, sonuç olarak çıkarmak, açıklamak, belirtmek gibi, konuşucunun sözlerini hangi anlamda kullandığını serimlemek için gerçekleştirdiği edimler bu sınıfı oluşturur.

Seslem (*phone*): Austin'de, seslendirme ediminin ürününe verilen ad.

Seslendirme edimi (*phonetic act*): Austin'de düzsöz ediminin bir alt-edimi olarak bir takım sesler çıkarmaktan ibaret olan edim.

Sözcelem (*utterance*): İletişim etkinliği içinde belirli bir dilsel iletide bulunmak için kullanılan tümce.

Söz edimleri (*speech acts*): Bir tümce sözceleyen kişinin gerçekleştirdiği dilsel edimler. Austin bu edimleri üç gruba (düksöz, edimsöz, etkisöz) ayırırken Searle dört grupta (sözceleme, önerme, edimsöz, etkisöz) ele almaktadır.

Yapay dil (*artificial language*): Esperanto, ASL, trafik sinyalleri gibi bildirişim dizgeleri.

Yükleyici (*comissive*): Austin'deki beş edimsöz edimi grubundan biri. Söz vermek, and içmek, güvence vermek gibi, bir yükümlülüğü kabul etme ediminin gerçekleştirilmesi olan edimsöz edimleridir.

Dizin

A

Adak, 39, 45
Adalet, 5, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48
Adil, 27, 28, 43, 44, 45, 46
Ahlâk, 10, 11, 15, 25, 32, 34, 35
Ahlâksal, 11, 25, 27, 28, 29, 31, 32, 34, 37, 39, 40, 43, 44, 45, 46, 47, 48
Anlam, 8, 9, 12, 13, 38, 57, 59, 60
Antlaşma, 36, 47
Apel, 18
Austin, 5, 8, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 25, 32, 33, 35, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63
Ayer, 8, 10, 11, 59

B

Bach, 34
Başkası, 19, 38, 40, 42
Buyruk, 11, 27, 28, 29, 46, 47

C

Castaneda, 25

D

Davranış Belirtici, 33
Değer, 8, 11, 25, 28, 40, 58, 61
Deontolojik, 43
Dil Oyunları, 17
Dilbilim, 5, 41

E

Edim, 13, 15, 33, 35, 38, 57, 59, 60, 62
Edimsel, 13, 14, 15, 43, 58, 60, 61, 62
Edimsöz, 15, 16, 31, 32, 33, 34, 35, 58, 60, 61, 62, 63
Edimsözel Güç, 15, 33
Emir, 27
Erdem, 10
Eşitlik, 42, 43, 47
Etik, 5, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 25, 33, 34, 37, 41
Eylem, 11, 12, 19, 25, 28, 32, 37, 47

F

Faydacılık, 35
Frankena, 10
Frege, 8

G

Gönderme, 33, 42
Grice, 17, 18, 31, 34, 58, 61, 62

H

Habermas, 18, 19, 21
Hakseverlik, 42, 43, 44, 45, 47
Harisch, 34
Hart, 26
Hume, 9

I

I., 53

II., 51, 53

İ

İletişim, 13, 17, 18, 34, 46, 48,
58, 61

İletişimsel, 34, 41, 57, 58, 61

İlke, 9, 17, 18, 28, 31, 37, 42,
45, 46, 47, 59, 62

İmlem, 31, 34

İstenç, 12, 39, 52

İşbirliği, 17, 36, 41, 46, 47,
61, 62

K

Kant, 5, 17, 29, 45, 58

Karar Belirtici, 33

Kullanım Belirtici, 33

Kural, 19, 31, 32, 35, 40, 45

Kurucu Kural, 31

M

Mantıksal, 9, 10, 11, 27, 28,
29

Moore, 10, 45, 59

Moral, 8, 9, 10, 11, 12

N

Normatif, 11, 25, 37, 39, 40,
45

O

Onama, 27, 28, 40

Oyun, 33

Ö

Ödev, 27, 28, 45

Ölçüt, 8, 9, 14, 34, 42

Özerklik, 40, 41, 48

Özgürlük, 42, 48

P

Paul Ricoeur, 51, 52, 55

Psikolojik, 12, 27, 37

R

Rawls, 5, 36, 39, 40, 41, 42,
43, 44, 45, 47

Reichenbach, 7, 11

Robins, 37, 38, 39, 40, 41, 45

Rousseau, 5, 45

Russell, 8

S

Saptama, 41

Searle, 5, 8, 16, 18, 19, 21, 25,
27, 31, 32, 33, 34, 35, 37,

38, 45, 57, 59, 60, 62

Serimleyici, 33

Sezgicilik, 12, 35

Söz Edimleri, 5, 12, 13, 15,
16, 19, 25, 27, 29, 32, 33,
35, 41, 43, 45, 47Söz Verme, 16, 19, 32, 34, 35,
36, 37, 38, 39, 40, 41, 43,
45, 46, 47

Sözcelem, 16, 60, 61

Sözleşme, 5, 19, 35, 40, 41,
43, 45, 48

Strawson, 8, 18, 33

U

Uyulaşım, 17, 35, 38, 40

Uyulaşımsal, 14

V

Vaat, 16, 31, 38, 40, 45, 47

Vekâlet, 39

W

Wittgenstein, 8, 12, 17, 59

Y

Yasa, 40

Yönelim, 34, 47

Yükleme, 33

Yüklenme, 37

Yükleyici, 16, 33

Yükümlülük, 16, 32, 33, 34,
36, 37, 38, 40, 44

ASA

KİTABEVİ

1. **Enneadlar** - Plotinus, çev. Zeki Özcan
2. **Heidegger'de Varlık ve Zaman** - A. Kadir Çüçen
3. **Törelerin Aynasında Doğu ile Batı** - Sefa Şimşek
4. **Politik Kültür Yazıları** - Süleyman Seyfi Öğün
5. **Mantık** - A. Kadir Çüçen (İlaveli 2.baskı)
6. **Siyaset, Demokrasi ve Kimlik** - Ali Yaşar Sarıbay
7. **Böyle Buyurdu Zerdüşt** - Friedrich Nietzsche, çev.:
A.Turan Oflazoğlu
8. **Bursa Şairleri** - Kadir Atlansoy
9. **İlkçağ Felsefesi Tarihi** - Ahmet Cevizci (İlaveli 2.baskı)
10. **Bir Politikbilim Perspektifi** - A.Yaşar Sarıbay, S.Seyfi
Öğün
11. **Kent, Kimlik ve Küreselleşme** - Rana A. Aslanoğlu
12. **Felsefeye Giriş** - A. Kadir Çüçen
13. **Wittgenstein'da Din Felsefesi** - Jean Greisch, çev. Zeki
Özcan
14. **Harflerin İlmî** - İbn Arabî, çev. Mahmut Kanık
15. **Sanat ve Estetik Kuramları** - Nejat Bozkurt
16. **Ortaçağ Felsefesi Tarihi** - Ahmet Cevizci
17. **Ana Hatlarıyla Klasik Mantık** - İbrahim Emiroğlu
18. **Söz Edimleri ve Etik** - Paul Ricoeur, çev. Atakan Altınörs
19. **Saklı Zamanlar** - Ramis Dara
20. **Plotinos'un Aşk Kuramı** - Zerrin Kurtoğlu

ASA

KİTABEVİ

Ünlü Cad. Sönmez İş Sarayı No: 20

BURSA

Tel: 0 224 220 40 74

Fax : 0 224 223 93 20

SÖZ EDİMLERİ KURAMI VE ETİK

PAUL RICOEUR

Kuşkusuz ki Paul Ricoeur adı, yorumbilim (hermeneutik) alanındaki araştırmacıların vaz geçilmez başvurularından biridir. Bununla birlikte, ülkemizde henüz onun adına, etik, dil felsefesi ya da fenomenoloji tartışmalarında pek rastlanmadığı da bir gerçektir. İşte bu metinde Ricoeur, hayli zengin bir arka plan üzerinde söz edimleri kuramının etik içerimlerinin sınırlarını çizmeyi deniyor. Bu küçük, fakat oldukça yoğun metinde, söz edimleri kuramının bir tarihçesi, toplumsal sözleşme idesinin Rawls'a kadar geçirdiği evrim ve "başkası"nın, "öteki"nin sosyolojik değil, ama etik boyutuyla ilgili vurgular aynı anda bulunmaktadır. Çevirinin, dil felsefesi ve etik ile ilgilenenler kadar hukuk felsefesi ve dilbilimle ilgilenenler için de yararlı olacağını umuyoruz.

ASA

ISBN 975-8149-14-8

9 789758 149148

internette sipariş için

www.kitapyurdu.com